मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आर्थिक वर्ष २०८२/८३ देखि २०८४/८५ सम्म)

बागमती प्रदेश सरकार

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

हेटौंडा, नेपाल

२०८२

मन्तव्य

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादाम्यता कायम गर्ने, विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने, सार्वजनिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने औजारको रुपमा रहेको छ। आवधिक योजना तथा प्रदेश सरकारका विषयगत मन्त्रालयहरुले लिएका समष्टिगत विषय, क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यहरु हासिल गर्न सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। प्रदेश सरकारले सार्वजनिक आय-व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्यरुपमा आगामी आर्थिक वर्षको खर्च अनुमान र त्यस पछिका दुई आर्थिक वर्षको खर्च प्रक्षेपण गरी तीन वर्षको चक्रीय बजेट प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ मा रहेको छ।

बागमती प्रदेशको आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था, आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०७६ मा स्रोत अनुमान समितिले गरेको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण गर्ने व्यवस्था रहेको छ। आर्थिक बर्ष २०८२/८३ को बजेट तयारीको क्रममा प्रदेशका सबै मन्त्रालयहरुमा रहेका योजना महाशाखा तथा मन्त्रालय/निकायगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदलले आ-आफ्नो मन्त्रालयको आगामी आर्थिक बर्षको आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण, ती आयोजना कार्यान्वयनको नतिजाले प्रदेश आवधिक योजनाको कुन रणनीतिलाई योगदान गर्छ भन्ने सांकेतीकरण, दिगो विकासका लक्ष्यहरु अनुसार सांकेतीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट अनुसार सांकेतीकरण, जलवायु परिवर्तन सूचक अनुसार सांकेतीकरण गरी मन्त्रालयको निर्णय अनुसार बजेट प्रस्ताव गरिएको छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा खर्च प्रक्षेपण गर्दा आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता, सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्य र यसका सूचकहरुलाई आधारको रुपमा लिइएको छ। यस संरचनालाई सरल र यथार्थपरक बनाउन विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचकका आधारमा समष्टिगत मध्यमकालीन लक्ष्य निर्धारण गरी खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न सकिने गरी संक्षिप्त तालिका समेत प्रस्तुत गरिएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले राखेको लक्ष्य हासिल गर्न विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई थप सुदृढ गर्दै लैजानु पर्ने देखिन्छ।

अन्त्यमा यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यमा संलग्न रहनु भएका यस मन्त्रालयका सचिव एवं सम्पूर्ण कर्मचारीहरु लगायत अन्य मन्त्रालयका कर्मचारीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

कुन्दनराज काफ्ले

२०८२ जेष्ठ **आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री**

विषयसूची

मध्यमकालीन खर्च संरचना i

१. प्रदेश-सभा सचिवालय १

२. प्रदेश लोक सेवा आयोग ३

३. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय ५

४. मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय ८

५. आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ११

६. उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय १४

७. कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय २१

८. खानेपानी, उर्जा तथा सिंचाइ मन्त्रालय २७

९. आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय ३२

१०. संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय ३४

११. वन तथा वातावरण मन्त्रालय ३७

१२. सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय ४३

१३. भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय ४७

१४. युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय ५१

१५. सामाजिक विकास मन्त्रालय ५४

१६. स्वास्थ्य मन्त्रालय ५८

१७. श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय ६६

१८. प्रदेश नीति तथा योजना आयोग ६९

१९. अर्थ विविध ७१

२०. निष्कर्षः ७२

अनुसूचीहरु ७३

बागमती प्रदेश सरकारको
आर्थिक वर्ष २०८२/८३ देखि २०८४/८५ सम्मको
मध्यमकालीन खर्च संरचना

पृष्ठभूमिः

सुशासन, विकास र समृद्धि हासिल गर्ने नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेसँगै संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमबाट लोकतन्त्रका आधारभूत मूल्य मान्यताको सम्मान, मानव अधिकारको संरक्षण र सुशासन कायम गर्नका लागि देशले लिएको **समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली**को राष्ट्रिय आकाङ्क्षालाई आत्मसात गर्दै बागमती प्रदेश **"बागमती प्रदेशको रुपान्तरणः आर्थिक समृद्धि र समतामूलक समाज"** को दीर्घकालीन सोच पूरा गर्ने प्रतिवद्धतातर्फ अग्रसर रहेको छ। प्रदेशको विकासका नतिजा हासिल गर्न सार्वजनिक स्रोत परिचालनलाई कुशल एवं प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक रहेको छ।

बागमती प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाले लिएको लक्ष्य अनुसारको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न प्राथमिकताका आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको छनौट गरी प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ। संघीय सरकारको सोह्रौं योजना र प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनासँग तादाम्यता हुने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०८२/८३-२०८४/८५) तर्जुमा गरिएको छ। प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा मुलुकको दीर्घकालीन सोच सहितको सोह्रौं योजना र प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनामा उल्लेखित सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता एवं हालसम्म भएका उपलब्धि, प्रदेश सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र दिगो विकास लक्ष्य, २०३० को मार्गचित्रलाई प्रमुख आधारको रुपमा लिइएको छ। तीनै तहका सरकार एवं सबै सरोकारवालासँगको सहकार्य र समन्वयमा विगत दुई आर्थिक बर्ष र चालु आर्थिक वर्षको आर्थिक क्रियाकलापमा आएको सुस्तता आर्थिक वृद्धि दरमा कमी राजस्वको स्रोतमा संकुचन र यसले अर्थतन्त्रमा पारेका असर तथा प्रभाव र यसको पुनरुत्थानमा जोड दिँदै आर्थिक वृद्धिलाई उच्च बनाउने लक्ष्य सहित यो खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ र नियमावली, २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ र नियमावली २०७६ ले समेत मध्यमकालीन खर्च संरचना अनिवार्य रुपमा तयार गर्नुपर्ने भएकोले पहिलो र दोस्रो प्राथमिकतामा रहेका कार्यक्रम/आयोजना समेत समावेश गरी यो मध्यमकालीन खर्च संरचनामा तयार गरिएको छ।

परिचयः

आवधिक योजनालाई बजेटसँग र बजेटलाई कार्यक्रमसँग जोड्ने औजारलाई मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework (MTEF)) भनिन्छ। यो सीमित स्रोतलाई सरकार संचालन, सेवा प्रवाह र विकास प्रक्रियामा आदर्शतम उपयोग हुने गरी बाँडफाँट गर्ने त्रि-वर्षीय चक्रीय योजना हो। यसले सरकारको नीतिगत प्राथमिकतालाई वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकतासँग आवद्ध गर्दछ। यो आवधिक विकास योजना, राष्ट्रिय नीति तथा रणनीति एवं क्षेत्रगत योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीचको सेतु हो। जसले आवधिक एवं क्षेत्रगत योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य, नीति तथा रणनीतिलाई वार्षिक कार्यक्रममा रुपान्तरण गरी कार्यान्वयनमा लैजान्छ।

यसलाई खर्चको तीन वर्षे प्रक्षेपण गर्ने विधि एवं सरकारी खर्चको अग्रिम योजना पनि भनिन्छ। सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको एक औजारको रुपमा रहेको मध्यमकालीन खर्च संरचनाबाट प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा बजेट विनियोजन गरी वित्तीय अनुशासन कायम गराउन मद्दत पुग्दछ। यस खर्च संरचनाले उपलब्ध साधन र स्रोतको आंकलन गर्ने र त्यसलाई योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि बाँडफाँट गर्ने गर्दछ। यस अन्तर्गगत राजस्व, संघीय अनुदान, राजस्व बाँडफाँट र आन्तरिक ऋणको आँकलन गरी समष्टिगत आर्थिक खाका निर्धारण गरिन्छ। यसले सार्वजनिक वित्तको प्राथमिकीकरण, प्रति इकाई लागत अनुमान र खर्च तथा स्रोतको प्रक्षेपण समेत गर्दछ।

सोचः

- **समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली**को राष्ट्रिय आकाङ्क्षालाई आत्मसात गर्दै बागमती प्रदेशले लिएको **"बागमती प्रदेशको रुपान्तरणः आर्थिक समृद्धि र समतामूलक समाज"** सहितको लक्ष्य हासिल गर्ने।

उद्देश्यहरुः

- प्रदेशलाई प्रमुख कृषिजन्य वस्तु र औद्योगिक उत्पादनमा स्वनिर्भर बनाउने,
- उच्च तथा दिगो आर्थिक वृद्धि र रोजगारीका अवसरमा व्यापक विस्तार गर्ने,

- आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा पछाडि परेका जिल्लाहरु तथा मानव विकास सूचकाङ्कमा अति पछाडि परेका गाउँपालिकाहरुको अन्तरनिहीतको आर्थिक उपयोग गर्ने र पूर्वाधार तथा आधारभूत सेवा पुऱ्याउने,
- मानव संशाधन योजनामार्फत भविष्यमा प्रदेशका लागि आवश्यक पर्ने विविध सिप र दक्षता भएका मानव संशाधनको प्रक्षेपण गरी सोहीअनुसार प्राविधिक तथा अन्य जनशक्ति उत्पादन गर्ने शैक्षिक प्रणाली विकास गर्ने,
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रणालीको विकास र विस्तार गर्दै आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- मूर्त तथा अमूर्त मौलिक कला, संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने,
- भौतिक पूर्वाधारलाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने तथा सडकसँग जोडिएका क्षेत्रमा कृषि उत्पादन, फलफूल र तरकारी उत्पादन र उद्योग व्यवसायका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने,
- पहाडी तथा दुर्गम क्षेत्रहरुमा छरिएर रहेका घरपरिवारलाई एकीकृत बस्ती विकास गरी स्थानान्तरण गर्ने तथा बसाइँसराइलाई निरुत्साहित गर्ने,
- अतिविपन्न तथा सीमान्तकृत वर्ग र लोपोन्मुख समुदायका नागरिकको संरक्षण, उत्थान, सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, रोजगारी, खाद्यान्न र सामाजिक सुरक्षाका लागि सबल आधार तयार गर्ने,
- उपलब्ध साधनस्रोतको निपुणतम उपयोगका लागि सबै सरकारी निकायहरुमा सुशासन अभिवृद्धि गर्ने,
- लैङ्गिक समता र सामाजिक समावेशीकरण तथा दलित, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकार सुनिश्चित गर्ने,
- विकास निर्माणका योजना तर्जुमा गर्दाकै चरणमा विपद् प्रतिकार्य, वातावरण संरक्षण, जलवायु अनुकूलन आदिलाई केन्द्र राख्ने।

रणनीतिः

- आर्थिक वृद्धिको लागि उत्पादनमूलक तथा सेवा क्षेत्रहरु जस्तैः कृषि, उद्योग, पर्यटन आदि क्षेत्रमा रुपान्तरणकारी परिवर्तन ल्याउने,
- भौतिक पूर्वाधारको विकास मार्फत उत्पादन वृद्धि तथा आपूर्ति प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने,
- मुलुकलाई आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार गर्न शिक्षा प्रणालीको संरचनामा परिवर्तन गर्ने,
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- लक्षित वर्ग, समूह, भूगोल केन्द्रित आर्थिक, सामाजिक सशक्तीकरणका ठोस कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने,

- सार्वजनिक निर्माण तथा सेवा प्रवाहमा संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गर्ने,
- अव्यवस्थित सहर र बसोबास व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउने,
- विकास अभियानमा विपद् प्रतिकार्य, वातावरणमैत्री, जलवायु अनुकूलनको सुनिश्चितता गर्ने,
- विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहमा सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबिच समन्वय र सहकार्य गर्ने।

आवश्यकताः

- योजनालाई बजेटसँग र बजेटलाई कार्यसम्पादनसँग आवद्ध गरी साधनलाई उपलब्धिमूलक बनाउन,
- आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण(P1, P2, P3 ……..) गर्न,
- प्राथमिकता प्राप्त आयोजनालाई साधनको सुनिश्चितता गर्न,
- सीमित साधन र असीमित आवश्यकता बीचको खाडल कम गर्न,
- सरकारी खर्च प्रवाहको भविष्यवाणी गर्न,
- खर्चको अग्रिम अनुमान गर्न,
- सरकारका सबै अंगको भूमिका स्पष्ट गर्न,
- बहुवर्षीय ठेक्कालाई सहयोग गर्न,
- सरकारी खर्च व्यवस्थाको कमी कमजोरी हटाउन,
- सरकारको स्रोत साधनलाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमा ल्याई प्राथमिकताको आधारमा बाँडफाँट गर्न,
- सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययीता हासिल गर्न।

कानूनी आधारः

(क) नेपालको संविधानको धारा ५९ मा आर्थिक अधिकारको प्रयोग अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने एवम् संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सम्बन्धित तहको बजेट बनाउने व्यवस्था रहेको छ। त्यस्तै, धारा ६० मा राजस्व स्रोतको बाँडफाँट अन्तर्गत राजस्व संकलन तथा बाँडफाँट एवम् वित्तीय समानीकरण, सशर्त, समपूरक र

विशेष गरी चार प्रकारका अनुदानको व्यवस्था गरिएको छ। धारा २०७ मा राजस्व र व्ययको अनुमानअन्तर्गत प्रदेश सरकारका अर्थमन्त्रीले प्रदेश सभामा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

(ख) अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ मा मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोः

(१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले दफा १६ बमोजिमको सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तयार गरीने मध्यकालीन खर्च संरचनामा देहायका विवरण मिलाउनु पर्नेछ -

(क) प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य,

(ख) प्रस्तावित योजनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याइँ,

(ग) प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुन सक्ने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका २ आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि,

(घ) प्रस्तावित योजना लागू गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण,

(ङ) खर्च व्यहोने स्रोत र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण,

(च) प्रस्तावित योजनाको मध्यम अवधिको खर्चको रणनीति र त्यसको वार्षिक खर्चसँगको तादात्म्यता,

(छ) सञ्चालित योजना भए गत आ.व.मा छुट्याएको खर्च अनुसार लक्ष्य हासिल भए नभएको यथार्थ विवरण।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेश तथा स्थानीय तहले यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले तीन वर्षसम्म सोही उपदफा बमोजिमको मध्यकालीन खर्च संरचना आ-आफ्नो प्राथमिकता र आश्यकताका आधारमा तयार गर्न सक्नेछन्।

(ग) अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा २२ मा राजस्व र व्ययको अनुमान साथ संलग्न गर्नुपर्ने विवरणको व्यवस्था रहेकोः

(१) नेपाल सरकार तथा प्रदेशले राजस्व र व्ययको अनुमान पेश गर्दा देहायका विवरण संलग्न गर्नुपर्नेछः

(क) अघिल्लो आर्थिक वर्षमा गरिएको राजस्वको अनुमान अनुसार राजस्व सङ्कलन भए नभएको तथा प्रत्येक मन्त्रालयलाई छुट्याइएको खर्चको रकम र खर्च अनुसारको लक्ष्य हासिल भए नभएको विवरण,

(ख) दफा १७ बमोजिमको मध्यकालीन खर्च संरचना,

(ग) आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व, व्यय र अनुमानको प्रक्षेपण,

(घ) ऋण, लगानी तथा दायित्व सम्बन्धी विवरण,

(ङ) वित्तीय सन्तुलन कायम गर्न अपनाइने रणनीति उल्लेख भएको वित्तीय नीति,

(च) आगामी तीन आर्थिक वर्षको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा हुने वृद्धिदर, मुद्रास्फीति, चालु खाता सन्तुलन र भुक्तानी सन्तुलनको स्थिति उल्लेख भएको समष्टिगत आर्थिक स्थिति,

(छ) कर वा गैर करमा छुट दिइएको विवरण,

(ज) अघिल्लो आर्थिक वर्षको बैदेशिक सहायता प्राप्तिको विवरण।

(२) नेपाल सरकार तथा प्रदेशले अघिल्लो वर्ष अनुमान गरे अनुसारको राजस्व संकलन हुन नसकेको वा मन्त्रालयलाई छुट्याइएको रकम लक्ष्य अनुसार खर्च हुन नसकेकोमा त्यसको कारण र त्यसका लागि गरिने सुधारका उपाय समेत उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको विवरणमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (च) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेशले सो खण्ड बमोजिमको विवरण पेश गर्नुपर्ने छैन।

(घ) प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को परिच्छेद - ३ (राजस्व र व्ययको अनुमान) दफा ५ अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्नेः

(१) प्रत्येक आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्नुअघि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले आगामी तीन आर्थिक वर्षको आम्दानी र खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्नेछ र यस्तो खर्च संरचना बनाउँदा आवधिक विकास योजना मार्गदर्शनको रुपमा लिएर तयार गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजना वा कार्यक्रमको क्रियाकलापगत विवरण, प्रत्येक क्रियाकलापको प्रति इकाई लागत, सञ्चालनमा लाग्ने अनुमानित समय, त्यसबाट प्राप्त हुने प्रतिफल समेत खुलाई प्रत्येक योजना वा कार्यक्रमको लागि प्राथमिकीकरण गर्नु पर्नेछ।

स्पष्टीकरणः यस उपदफाको प्रयोजनका लागि "प्रस्तावित योजना वा कार्यक्रम" भन्नाले सम्भाव्यता अध्ययन तथा विस्तृत प्रतिवेदन तयार भइसकेको वा सम्भाव्यता अध्ययन गरेर मात्र कार्यान्वयन गर्न सकिने नयाँ योजना वा कार्यक्रमको विवरण खुलाई सोको लागि गरिएको अनुमानित लागतको पुष्ट्याई सहितको विवरण सम्झनु पर्छ।

(३) मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ। तर यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत पहिलो पटकका लागि यो प्रावधान लागू हुने छैन।

(ङ) प्रदेश आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०७६ को परिच्छेद - ४ (बजेट तथा कार्यक्रम सम्बन्धी व्यवस्था) दफा १९ अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्नेः

(१) प्रत्येक आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्नु अघि मन्त्रालयले आगामी तीन आर्थिक वर्षको आम्दानी र खर्च प्रक्षेपण सहितको अनुसूची-१ बमोजिमको ढाँचामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्नेछ। खर्च संरचना तयार गर्दा आवधिक योजनालाई मार्गदर्शनको रुपमा लिनु पर्नेछ। योजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकीकरणको आधार मन्त्रालयले निर्धारण गरेबमोजिम हुनेछ।

(२)मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्ने कार्यविधि मन्त्रालयले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

दिगो विकासका लक्ष्यहरु

संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सहस्राव्दी विकास लक्ष्यका उपलब्धिमा टेकेर विश्वको आर्थिक-सामाजिक विकासको अवस्था र आवश्यकताको लेखाजोखा गरी सन् २०१६ देखि २०३० सम्मको लागि तय गरेका दिगो विकासका लक्ष्यहरु (Sustainable Development Goals – SDGs) अनुमोदन गर्ने अग्रिणी देश भएकोले नेपालले पनि दिगो विकासका लक्ष्यहरुको मार्गचित्र तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएकोछ।उक्त मार्गचित्रमा विश्वव्यापि सूचकहरुको अतिरिक्त नेपाललाई सान्दर्भिक हुने केही थप सूचकहरु समेत रहेका छन्। दिगो विकासका लक्ष्यहरु अन्तर्गत निम्नानुसारका १७ वटा लक्ष्यहरु रहेका छन्:

(१) **गरीबीको अन्त्यः** सबै क्षेत्रबाट सबै प्रकारका विषम गरीबीको अन्त्य गर्ने।

(२) **शून्य भोकमरीः** भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा उन्नत पोषण सुनिश्चत गर्ने र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्ने।

(३) **स्वस्थ्य जीवनः** सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ्य जीवन सुनिश्चित गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने।

(४) **गुणस्तरीय शिक्षाः** समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चत गर्ने र सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाईका अवसरहरु प्रवर्द्धन गर्ने।

(५) **लैङ्गिक समानताः** लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालबालिकालाई सशक्त बनाउने।

(६) **स्वच्छ पानी र सरसफाइः** सबैका लागि स्वच्छ पानी र सरसफाइको उपलव्धताका साथै यसको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।

(७) **आधुनिक ऊर्जामा पहुंचः** किफायती, विश्वसनीय, दिगो र आधुनिक ऊर्जामा सबैका लागि पहुंच सुनिश्चित गर्ने।

(८) **समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित कामः** भरपर्दो, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि तथा सबैका लागि पूर्ण र उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित कामको प्रवर्द्धन गर्ने।

(९) **उद्योग, नविन खोज र पूर्वाधारः** उत्थानशील पूर्वाधारको निर्माण, समावेशी र दिगो औद्योगीकरणको प्रवर्द्धन र नवीन खोजलाई प्रोत्साहन गर्ने।

(१०) **असमानता न्यूनिकरणः** मुलुकभित्रको तथा मुलुकहरुबीचको असमानता घटाउने।

(११) **दिगो शहर र वस्तीः** सहर तथा मानव वस्तीहरु समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउने।

(१२) **दिगो उपभोग र उत्पादनः** दिगो उपभोग र उत्पादन प्रणाली सुनिश्चित गर्ने।

(१३) **जलवायु परिवर्तन अनुकुलनः** जलवायु परिवर्तन र यसको प्रभाव नियन्त्रण गर्न तत्काल पहल थाल्ने।

(१४) **सामुद्रिक स्रोतको उपयोगः** दिगो विकासका लागि महासागर, समुद्र र समुद्री साधन स्रोतहरुको संरक्षण र दिगो प्रयोग गर्ने।

(१५) **भूसतह स्रोतको उपयोगः** परिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण, पुनर्स्थापन र दिगो उपयोगको प्रवर्द्धन गर्ने, वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमीकरण र भूक्षय रोक्ने तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने।

(१६) **शान्ति, न्याय र सबल संस्थाः** दिगो विकासका लागि शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजको प्रवर्द्धन गर्ने, सबैको न्यायमा पहुंच सुनिश्चित गर्ने र सबै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेही र समावेशी संस्था निर्माण गर्ने।

(१७) **दिगो विकासका लागि साझेदारीः** दिगो विकासका लागि विश्वव्यापी साझेदारी सशक्त बनाउने र कार्यान्वयनका लागि स्रोत साधन सुदृढ गर्ने।

दिगो विकासका उल्लेखित लक्ष्यहरु धेरैजसो अन्तरसम्बन्धित रहेका छन्। तसर्थ एउटा लक्ष्य हासिल गर्न कार्यान्वयन गरिने क्रियाकलापले अर्को लक्ष्य हासिल गर्न पनि सहयोग पुऱ्याउँछ। दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्यहरु प्राप्त गर्ने सन्दर्भमा १६९ वटा परिमाणात्मक लक्ष्य तोकिएका छन् भने उक्त लक्ष्य प्राप्तिलाई मापन गर्ने २३२ वटा सूचक निर्धारण गरिएका छन्।

दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्त गर्नु भनेको नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा गरेको प्रतिवद्धता पूरा गर्नुका साथै राष्ट्रिय आवश्यकता परिपूर्ति गर्नु पनि हो। गरीबी तथा बेरोजगारीको अन्त्य, समावेशी विकास, औद्योगीकरण, उत्पादन र त्यसको समुचित वितरण, विद्युत, खानेपानी तथा सरसफाई, गुणस्तरीय पूर्वाधार, गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य, सुरक्षा, पोषण, लैङ्गिक समानता, जलवायु परिवर्तन अनुकुलनता, वन, वातावरण तथा जैविक विविधताको संरक्षण, दिगो र संरक्षित मानव वस्ती विकास, शान्ति सुरक्षा तथा मानव अधिकार संरक्षण जस्ता विषयहरुलाई यसका लक्ष्यहरुले समेटको छ। यी लक्ष्य पूरा गर्न संघीय सरकारको अलावा प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारको समेत प्राथमिकताका विषय भएकोले राष्ट्रिय लक्ष्यलाई आधार मानेर प्रदेशहरुले पनि दिगो विकासका लक्ष्यसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुँदा सोको लागि खर्चको आधारमा व्यवस्थापन/प्रक्षेपण गर्न मध्यकालीन खर्च संरचना महत्वपूर्ण औजार/संयन्त्रको रुपमा रहने देखिन्छ।

मन्त्रालयगत/निकायगत

त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण

१. प्रदेश-सभा सचिवालय

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधानको धारा ५६ ले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संविधानको भाग १४ को धारा १७५ मा प्रदेश व्यवस्थापिकाको व्यवस्था रहेको छ। प्रदेश सभाले विधायिकी सरकार गठन तथा नियन्त्रण कार्य गर्नुका अतिरिक्त संविधानको उद्देश्यहरु प्राप्ति तर्फ उन्मुख हुने गर्दछ। ती कार्यहरु मर्यादित रुपमा व्यवस्थापन गर्न बागमती प्रदेश सभाले पारित गरेको प्रदेश सभा नियमावली, २०७४ मा सभामुख र उप-सभामुखको व्यवस्था तथा विभिन्न समितिहरु, संसदीय दलहरु, मुख्य सचेतक, प्रमुख सचेतकहरु, सचेतकहरु जस्ता संरचनाहरुको व्यवस्था गरेको छ। उल्लेखित संरचनाको प्रभावकारी र मर्यादित व्यवस्थापन गर्नको लागि कर्मचारीहरुको आवश्यकता पर्ने हुनाले बागमती प्रदेश सभा सचिवालयको स्थापना भएको हो।

सोचः

प्रदेश स्तरीय राज्य व्यवस्थामा विधिको शासन र संविधानको भावनालाई सम्मान गर्ने।

उद्देश्यः

- सार्वजनिक सरोकारका विषयमा जनहित प्रवर्धन गर्न आवश्यक विधेयकको औचित्यता पुष्टि गर्दै कार्यान्वयनको लागि पास गर्ने,
- सरकारका हरेक गतिविधीमा संसदीय समिति मार्फत निगरानी एवं निर्देशन गर्दै सरकार सञ्चालनका लागि मार्ग प्रसस्त गर्ने,
- सार्वभौम संसदको रुपमा रहेको सभाले सरकार गठन र अविश्वासको प्रस्तावको माध्यमवाट शक्ती पृथकीकरणको सिद्धान्त अवलम्बन गर्दै सिमित सरकारको अवधारणालाई मुर्त रुप दिने।

लक्ष्य/ रणनीतिः

- मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न कानून निर्माण गर्ने,
- सार्वजनिक महत्वका विषयमा आवश्यक कानून निर्माण गर्ने,
- संसदको विधायिक कार्यमा सहयोग गर्ने,

- संसदीय समिति मार्फत विषयगत मन्त्रालयहरुको कार्यमा नियन्त्रण निगरानी एवं समन्वय गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
२०२ प्रदेश व्यवस्थापिका	२७५५०८	२५०४७	०	३००५५५	२९७५४९	२७०५१	०	३२४५९९	३२१३५३	२९२१५	०	३५०५६७
२०२०० प्रदेश सभा	२७५५०८	२५०४७	०	३००५५५	२९७५४९	२७०५१	०	३२४५९९	३२१३५३	२९२१५	०	३५०५६७
२०२०००01 प्रदेश सभा	१०४५९	०	०	१०४५९	११२९६	०	०	११२९६	१२१९९	०	०	१२१९९
२०२०००११ प्रदेश सभा	१८४७३८	०	०	१८४७३८	१९९५१७	०	०	१९९५१७	२१५४७८	०	०	२१५४७८
२०२०००१२ प्रदेश सभा सचिवालय	८०३११	२५०४७	०	१०५३५८	८६७३६	२७०५१	०	११३७८७	९३६७५	२९२१५	०	१२२८९०

२. प्रदेश लोक सेवा आयोग

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधानको धारा २४४ को उपधारा (१) मा प्रदेश लोक सेवा आयोग रहने ब्यवस्था रहेको छ। प्रदेश लोक सेवा आयोग (आधार र मापदण्ड निर्धारण) ऐन, २०७५ बमोजिमको आधार र मापदण्डलाई आत्मसात गर्दै आयोगको गठन, काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधिका सम्बन्धमा ब्यवस्था गर्न प्रदेश लोक सेवा आयोग ऐन, २०७६ जारी भई कार्यान्वयनमा रहेको छ।

बागमती प्रदेश सरकारका निकायहरू, स्थानीय तहहरू, प्रदेश र स्थानीय तह अन्तर्गतका सँगठित संस्थाहरू, प्रदेश प्रहरी र प्रदेश अनुसन्धान व्युरोका स्वीकृत दरबन्दीमा रिक्त रहेका विभिन्न सेवा, समूह, उपसमूह र तहका पदहरूको पदपूर्ति गर्ने अभिभारा प्रदेश लोक सेवा आयोग ऐन, २०७६ ले प्रदान गरेको छ। प्रदेश निजामती सेवा, प्रदेश अन्य सरकारी सेवा, स्थानीय सरकारी सेवा, प्रदेश प्रहरी सेवा, प्रदेश अनुसन्धान व्युरो, प्रदेश सँगठित संस्थाको सेवा तथा स्थानीय तहको सँगठित संस्थाको सेवाको पदमा उपयुक्त उम्मेदवारहरूको छनोटमा स्वच्छता तथा निष्पक्षता कायम गरी योग्यता प्रणालीलाई प्रबर्द्धन गर्दै प्रदेश भित्रको सार्वजनिक प्रशासनलाई सक्षम, सुदृढ र सेवामुखी बनाउन आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति गर्ने आयोगको जिम्मेवारी रहेको छ।

सोचः

- निष्पक्ष, प्रतिस्पर्धा र योग्यता प्रणालीको माध्यमबाट परीक्षा सञ्चालन गरी गुणस्तरीय, चुस्त र परिणाममुखी सार्वजनिक सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्न सक्ने सक्षम र योग्य जनशक्तिको समुचित व्यवस्था गर्दै सार्वजनिक प्रशासनमा योग्यता प्रणालीलाई स्थापित गर्ने।

उद्देश्यः

- प्रदेश निजामती सेवा, प्रदेश अन्य सरकारी सेवा, स्थानीय सरकारी सेवा, प्रदेश सँगठित संस्थाको सेवा र अन्य सँगठित संस्थाको सेवाको पदमा स्थायी नियुक्तिका लागि उपयुक्त उम्मेदवार छनोट गर्ने।

लक्ष्य/रणनीतिः

- प्रदेश लोक सेवा आयोगलाई भौतिक, प्राविधिक तथा मानव स्रोत साधनले सम्पन्न बनाई प्रदेश र स्थानीय सरकारी सेवाका रिक्त पदहरूमा आयोगका स्थापित मान्यताको अवलम्बन गरी प्रविधि र उचित पद्धतिको प्रयोग गर्दै सार्वजनिक सेवाका लागि आवश्यकता अनुसारको उपयुक्त र सक्षम मानव संसाधन छनोट गरी सिफारिस गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	१०२५००	५०५५	०	१०७५५५	११०७००	५४५९.४	०	११६१५९	११९५५६.०	५८९६.१५२	०	१२५४५२.२
२१००० प्रदेश लोक सेवा आयोग	१०२५००	५०५५	०	१०७५५५	११०७००	५४५९.४	०	११६१५९	११९५५६.०	५८९६.१५२	०	१२५४५२.२
२१००००१ प्रदेश लोक सेवा आयोग	६२००	०	०	६२००	६६९६	०	०	६६९६	७२३१.७	०	०	७२३१.६८
२१०००११ प्रदेश लोक सेवा आयोग	९६३००	५०५५	०	१०१३५५	१०४००४	५४५९.४	०	१०९४६३.४	११२३२४.३	५८९६.१५२	०	११८२२०.५

३. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

पृष्ठभूमी :

नेपालको संविधानले राज्यको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको कायम गरेको छ। राज्य शक्तिको प्रयोग संविधान र कानून बमोजिम उल्लिखित तीन वटै तहले गर्ने व्यवस्था गरेको छ। वर्तमान संविधानमा संघमा सरकारको प्रमुख कानूनी सल्लाहकारको रुपमा महान्यायाधिवक्ता र महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रहने गरी प्रत्येक प्रदेशमा प्रदेश सरकारको कानूनी सल्लाहकारको रुपमा मुख्य न्यायाधिवक्ता रहने प्रावधान रहेको छ। संवैधानिक एवं कानूनी विषयमा प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारले तोकिदिएको अन्य अधिकारीलाई राय सल्लाह दिनु मुख्य न्यायाधिवक्ताको कर्तव्य हुनेछ भन्ने संवैधानिक व्यवस्था छ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको नियुक्ति सम्बन्धित मुख्यमन्त्रीको सिफारिसमा प्रदेश प्रमुखबाट हुने र मुख्यमन्त्रीले चाहेको अवधिसम्म मुख्य न्यायाधिवक्ता आफ्नो पदमा वहाल रहने र उच्च अदालतको न्यायाधीश हुने योग्यता भएको ब्यक्ति मुख्य न्यायाधिवक्ता पदमा नियुक्तिका लागि योग्य हुने संवैधानिक प्रवन्ध रहेको छ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय अन्तर्गतका कर्मचारीहरुको व्यवस्थापन महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले गर्ने संवैधानिक ब्यवस्था अनुरुप मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय स्थापना भई यस कार्यालयले आफ्नो कार्य सम्पादन निरन्तर रुपमा गर्दै आएको छ।

उदेश्य र सोच :

- प्रदेश सरकार, प्रदेश सरकारका कार्यालय वा प्रदेश सरकारले तोकिदिएको अधिकारीलाई संवैधानिक वा कानूनी विषयमा राय परामर्श माग गरेमा कानूनी राय प्रदान गर्ने,
- प्रदेश सरकार पक्ष वा विपक्ष भएको वा प्रदेश सरकारको हक हित वा सरोकार निहित रहेको वा प्रदेश भित्रका सार्वजनिक सरोकारको मुद्दामा प्रदेश सरकारको पक्षवाट बहश पैरवी गर्ने,
- प्रदेश सरकारको व्यवस्थापन अन्तर्गत थुनामा रहेका थुनुवा उपर मानवोचित ब्यवहार भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने,
- मानवअधिकार र मौलिक हकको संरक्षणका लागि आवश्यक कार्य गर्ने,
- संवैधानिक एवं कानूनी प्रश्नमा प्रदेश सरकार वा मातहतका निकायका पदाधिकारीले कानूनी राय माग भएमा राय प्रदान गर्ने,
- प्रदेश सरकारको निहित सरोकार रहेको वा प्रदेश भित्रका सार्वजनिक सरोकार निहित रहेको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फवाट बहस प्रतिरक्षा गर्ने,

- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग समन्वय गरी थुनामा रहेका कैदी/बन्दी लाई मानवोचित ब्यवहार भए/नभएको अदालतवाट स्थापित नजीर वा फैसलाको पालना गर्ने गराउने।

लक्ष्यः

- संविधान र कानूनी प्रश्नमा सरकारले मागेको राय सल्लाह सुझाव प्रदान गर्ने,
- प्रदेश सरकार पक्ष वा विपक्ष भएको र वागमती प्रदेश सरकारको हकहित वा सरोकार निहित रहेको वा प्रदेश भित्रका सार्वजनिक सरोकारको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फवाट बहश पैरवी गर्ने,
- प्रदेश सरकारको व्यवस्थापन अन्तर्गत थुनामा रहेका थुनुवा उपर मानवोचित ब्यवहार भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन गरी मुख्यमन्त्री र महान्यायाधिवक्ता समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने।

रणनीतिः

- संवैधानिक एवं कानूनी प्रश्नमा प्रदेश सरकार वा मातहतका निकायमा पदाधिकारीले कानूनी राय माग भएमा राय प्रदान गर्ने,
- प्रदेश सरकारको निहीत सरोकार निहित रहेको वा प्रदेश भित्रका सार्वजनिक सरोकार निहित रहेको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फवाट प्रमाण बहश प्रतिरक्षा गर्ने,
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग समन्वय गरी थुनामा रहेका कैंदी/बन्दी लाई मानवोचित ब्यवहार भए नभएको अदालतवाट स्थापित नजीर वा फैसलाको पालना गर्ने गराउने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
२१६ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१७९९२	९१६४	०	२७१५६	१९४३१	९८९७	०	२९३२८	२०९८६	१०६८९	०	३१६७५
२१६०० मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१७९९२	९१६४	०	२७१५६	१९४३१	९८९७	०	२९३२८	२०९८६	१०६८९	०	३१६७५
२१६०००११ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१७९९२	९१६४	०	२७१५६	१९४३१	९८९७	०	२९३२८	२०९८६	१०६८९	०	३१६७५

४. मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

पृष्ठभूमिः

प्रदेशको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन गर्न मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालय प्रदेश सरकारको प्रमुख प्रशासनिक निकायको रूपमा रहेको छ। वि.सं. २०७२ साल असोज ३ गते जारी भएको नेपालको संविधान बमोजिम शासकीय स्वरूप एकात्मकबाट सङ्घीय ढाँचामा रूपान्तरण भए पश्चात् शासन प्रणालीमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको गठन भई वि.सं २०७४ साल माघ २९ गते बागमती प्रदेश सरकार गठन भएको थियो। राजनीतिक र प्रशासनिक दुवै दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण निर्णय लिने, निर्देशन दिने र समन्वय एवम् नियन्त्रण गर्ने कार्यालय भएको हुँदा यो प्रदेशको प्रशासनको केन्द्रविन्दुको रूपमा रहेको छ। मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट प्रदेश मन्त्रिपरिषद्सम्बन्धी कार्य, प्रदेश सरकारको नीति तर्जुमा, प्रदेशभित्रका सार्वजनिक प्रशासन र सेवाको सुदृढीकरण, सुशासन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण, शासकीय सुधार, प्रदेश तथा स्थानीय तहको कर्मचारी र कार्यालय व्यवस्थापनका साथै प्रदेशका सबै मन्त्रालयहरूको कार्यको नियन्त्रण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायत प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० बमोजिम यस कार्यालयको २१ वटा कार्यजिम्मेवारी रहेको छ।

सोचः

- "मजबुत प्रादेशिक शासन प्रणालीमा आधारित समृद्ध प्रदेश"

ध्येयः

- “प्रशासनमा सुशासन, सेवा प्रवाहमा पारदर्शीता, गतिशीलता, शासन व्यवस्थामा नागरिकको सहभागीता”

लक्ष्यः

- “डिजिटल रुपान्तरण मार्फत शासकीय सुधार, भष्ट्राचार नियन्त्रण सहित पारदर्शिता, जवाफदेहिता, जनउत्तरदायी सरकार”

उद्देश्यहरुः

- सुदृढ तहगत सम्बन्ध र उपलब्धिमुखी अन्तर सरकार समन्वय गरी गुणस्तरिय सेवा प्रवाह गर्ने,
- लैससासका आधारभूत पक्षहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा अन्तरमन्त्रालयगत सहकार्य, समन्वय एवम् नियमन गर्ने,
- आधुनिक प्रविधिमा आधारित प्रशासनीक कार्य एवम् सेवा प्रवाहमा आवश्यक चुस्त प्रणालीहरुको स्थापना गर्ने र सार्वजनिक सेवालाई भरपर्दो, सुलभ, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य बनाई विकास प्रकृयालाई अपेक्षाकृत बनाउनु,
- प्रदेश सरकारको संस्थागत संरचनागत पूनरावलोकन गरी आवश्यक चुस्त संरचना निर्माण गर्ने,

- भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न प्रतिरोधात्मक, प्रवर्धनात्मक, उपचारात्मक कार्यक्रम गरी विधिको शासन सुनिश्चित गर्ने तथा नागरिकका गुनासो व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संयन्त्र निर्माण गर्ने।

रणनीतिः

- प्रदेशको एकल अधिकारमा रहेका विषयहरुको कार्यान्वयनलाई प्राथमिकता दिइनेछ,
- मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयलाई "Center of Excellence" को रुपमा क्रमशः विकास गरिदै लगिनेछ,
- प्रणाली विकासमा in-house, शैक्षिक संस्था (Academia – Government Collaboration) लाई प्राथिमकता दिईनेछ,
- सहकारितामूलक संघीयतालाई प्रवर्धन गर्न प्रदेश तथा स्थानीय शासन सवलीकरण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ,
- प्रविधिको अधिकतम उपयोग गर्दै नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	५०९३५८	२८७००	०	५३८०५८	५५०१०७	३०९९६	०	५८११०३	५९४११५	३३४७६	०	६२७५९१
३०१०० मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३१६७५८	२१४००	०	३३८१५८	३४२०९९	२३११२	०	३६५२११	३६९४६७	२४९६१	०	३९४४२७
३०१०००११ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३१६७५८	२१४००	०	३३८१५८	३४२०९९	२३११२	०	३६५२११	३६९४६७	२४९६१	०	३९४४२७
३०१९१ संघ सशर्त अनुदान	१९२६००	७३००	०	१९९९००	२०८००८	७८८४	०	२१५८९२	२२४६४९	८५१५	०	२३३१६३
३०१९११२० प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	१९२६००	७३००	०	१९९९००	२०८००८	७८८४	०	२१५८९२	२२४६४९	८५१५	०	२३३१६३

५. आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधानको भाग १३ मा प्रदेश कार्यपालिकाको व्यवस्था भएको र सोही संवैधानिक बमोजिम मिति २०७४ साल माघ २८ गते आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय गठन भई कार्यारम्भ भएको हो। प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, प्रदेशस्तरको आर्थिक श्रोतको बाँडफाँट, लगानी प्रक्षेपण र वित्तीय व्यवस्थापन तथा प्रदेश राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानूनको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने दायित्व यस मन्त्रालयमा रहेको छ। यही जिम्मेवारीलाई आत्मसाथ गर्दै हालसम्म ८ (आठ) आर्थिक वर्षको पूर्ण बजेट निर्माण गरिसकेको अवस्था छ। प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ को अनुसूची २(३) बमोजिम प्रदेशस्तरको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, श्रोतको बाँडफाँट, लगानी प्रक्षेपण तथा वित्तीय व्यवस्थापन लगायतका कार्य गर्ने मुख्य जिम्मेवारी आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषको सञ्चालन गर्ने, आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने तथा प्रदेशको एकीकृत आर्थिक विवरण तयार गर्ने जिम्मेवारी प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयको रहेको छ। मन्त्रालयलाई तोकिएका देहाय अनुसारका कार्य जिम्मेवारी पूरा गर्न निम्नानुसारका दिर्घकालीन सोच, उद्देश्य, रणनीतिक लक्ष्य र सँगठनात्मक स्वरूप तय गरिएको छ।

सोचः

- प्रादेशिक वित्त नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत दिगो, फराकिलो तथा उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै समग्र अर्थतन्त्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउने।

उद्देश्यः

- उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकास गर्ने।

रणनीतिक लक्ष्यहरू:

(क) समष्टिगत लक्ष्य:

- प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण गरी वित्त नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने।

(ख) कार्यनीतिक लक्ष्यहरू:

- प्रदेश सञ्चित कोषको पारदर्शी, मितव्ययी, न्यायोचित एवं प्रभावकारी सञ्चालन मार्फत सुव्यवस्थित एवं अनुशासित आर्थिक प्रशासन प्रणाली विकासका लागि सार्वजनिक खर्च सम्बन्धी नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने,
- आन्तरिक राजस्वको आधारलाई सुदृढ गर्न राजस्वको स्रोत पहिचान एवं दायरा विस्तार गरी राजस्व चुहावट नियन्त्रण प्रणालीको विकास गर्ने,
- वार्षिक विकास कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली संस्थागत गर्ने,
- संघीय सरकारको स्वीकृतिमा वैदेशिक स्रोतको परिचालन र लेखाङ्कन गर्ने,
- संघीय सरकारसँग सुमधुर वित्तीय सम्बन्ध कायम राख्दै आवश्यक सहकार्य तथा समन्वय गर्ने,
- प्रदेशको समग्र विकासको लागि सरकारी-निजी-सहकारी क्षेत्र बीचको सह-सम्बन्ध, समन्वय र सहकार्य अभिवृद्धि गर्न अनुकुल वातावरण सिर्जना गर्ने,
- प्रदेशस्तरका वित्तीय तथा सार्वजनिक संस्थाहरूको सञ्चालन एवं नियमन मार्फत सबल वित्तीय प्रणालीको विकास गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३०५ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१८०४५१	३९११०	०	२१९५६१	१९४८८७	४२२३९	०	२३७१२६	२१०४७८	४५६१८	०	२५६०९६
३०५०० आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१०११२५	२६९१०	०	१२८०३५	१०९२१५	२९०६३	०	१३८२७८	११७९५२	३१३८८	०	१४९३४०

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३०५०००११ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१०११२५	२६९१०	०	१२८०३५	१०९२१५	२९०६३	०	१३८२७८	११७९५२	३१३८८	०	१४९३४०
३०५०१ प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय	७९३२६	१२२००	०	९१५२६	८५६७२	१३१७६	०	९८८४८	९२५२६	१४२३०	०	१०६७५६
३०५०१०११ प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय	७९३२६	१२२००	०	९१५२६	८५६७२	१३१७६	०	९८८४८	९२५२६	१४२३०	०	१०६७५६

त्रिवर्षीय राजस्व तथा आय प्रक्षेपणः (रु. हजारमा)

शिर्षक	आ.व. २०८२/८३	आ.व. २०८३/८४	आ.व. २०८४/८५
कर राजस्व	२८८७८२०१	३११८८४५७	३३६८३५३३.६५
अन्तरसरकारी अनुदान	१२२८०३००	१३२६२७२४	१४३२३७४१.९२
अन्य राजस्व	६७९०४१३	७३३३६४६	७९२०३३७.७२३
राजस्व बचत	१६८००३७७	१५४५६३४७	१४२१९८३९
विविध प्राप्ति	१८९०३६	१७३९१३.१२	१६००००.०७०४

६. उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधानको भाग १३ को प्रदेश कार्यपालिका सम्बन्धी व्यवस्था बमोजिम बागमती प्रदेश सरकारको मिति २०८० साल भाद्र ५ गतेको प्रदेश मन्त्रिपरिषदको बैठकको निर्णयानुसार यस उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। साविकमा पर्यटन, उद्योग तथा सहकारी मन्त्रालय एवम् कृषि तथा पशुपन्छी मन्त्रालयका केही कार्यजिम्मेवारीहरु हेरफेर गरी प्रदेश सरकार कार्यविभाजन नियमावली, २०८० मा यस मन्त्रालयको कार्यजिम्मेवारीका सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको छ।

मुलुकको आर्थिक विकासमा उद्योग क्षेत्रको गहन भूमिका रहन्छ। औद्योगिक विकासले रोजगारी सिर्जना, कृषि उत्पादनमा प्रोत्साहन, मूल्य श्रृंखलामा वृद्धि, प्रविधिको विकास, आयात प्रतिस्थापन, निर्यात प्रवर्द्धन आदिमा योगदान पुऱ्याउने भएकोले उद्योग क्षेत्रको विकासलाई अन्य क्षेत्रहरुसँग अन्तरसम्बन्धित गरी अगाडि बढाउन सकिएमा आर्थिक स्थिरता र मुलुकको दिगो समृद्धि सम्भव हुन्छ। देशमा रोजगारीको सिर्जना, वस्तु र सेवाको मूल्य अभिवृद्धि, आवश्यक वस्तु तथा सेवाको उपलब्धता, सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिताद्वारा दिगो एवम् वृहत आधार सहितको औद्योगिक विकास मार्फत रोजगारी सिर्जना गरी गरीबी न्युनीकरणमा समेत उद्योग क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। त्यसैगरी वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति र देशमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको निर्यातबाट आर्थिक वृद्धि, वैदेशिक वस्तुको व्यापार लगायतको गतिविधिबाट अर्थतन्त्रमा विशेष योगदान पुऱ्याउने वाणिज्य क्षेत्रलाई आर्थिक विकासको मेरुदण्डको रुपमा लिन सकिन्छ।

संविधानको अनुसूची ६ मा “प्रदेशको अधिकार” एवम् सो को कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदनले निर्दिष्ट गरेका ठूला तथा मझौला उद्योगहरूको प्रवर्द्धन र नियमन औद्योगिक व्यवसाय प्रवर्द्धन र नियमन, औद्योगिक भौतिक पूर्वाधार विकास उद्योगमा श्रममूलक प्रविधि र स्वदेशी श्रमिकको उपयोग तथा प्रदेशस्तरको औद्योगिक क्षेत्र र विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापना र विस्तारका साथै उद्यमशीलताको विकास आदि कार्यहरु संविधान र कानूनमा तोकिए बमोजिम यस मन्त्रालयले आफू र मातहतका कार्यालयहरुबाट उद्योग तथा वाणिज्य प्रशासन एवम् नियमन र प्रवर्द्धनका कार्य गर्दै आएको छ।

प्रदेशले आवश्यकता अनुसार वाणिज्य क्षेत्रमा नीति, ऐन, नियमहरूको निर्माण, वाणिज्यसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन, प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन, सहजीकरण, प्रदेशभित्रको व्यापार पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालन व्यापारसम्बन्धी सिन्डिकेट / कार्टेलिङ नियन्त्रण, प्रतिस्पर्धासम्बन्धी

नीति तथा कानुन, मापदण्डको कार्यान्वयन र नियमन, व्यापारिक फर्महरूको दर्ता/नवीकरण, खारेजी र नियमन, प्रदेशगत सार्वजनिक संस्थान, समिति, प्रतिष्ठान तथा कम्पनी आदिको सञ्चालन, व्यवस्थापन सुधार तथा नियमन, प्रादेशिक व्यापारको तथ्याङ्क प्रणाली र अध्ययन अनुसन्धान गर्न सक्ने व्यवस्था बागमती प्रदेश कार्यविभाजन नियमावलीले गरेको छ।

भूमिको समुचित उपयोग सुनिश्चित गर्न, भूमि व्यवस्थापन, भूमि प्रशासन र जग्गा नापजाँच, भूमिसुधार, भू-उपयोग तथा चक्लाबन्दी सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्डको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्दै परम्परागत जग्गा प्रशासनको शैलीमा समय सापेक्ष सुधार गरी भूमि व्यवस्थालाई सुरक्षित पारदर्शी, विश्वसनिय बनाउन अनलाइन सेवा प्रवाह तथा डिजिटल अभिलेख तयार गर्न आवश्यक नीति, कानून, पूर्वाधार तयारी तथा श्रोत साधन परिचालनमा मन्त्रालय क्रियाशिल रहेको छ। निजी, सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गाको प्रादेशिक अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने र गुठी तथा गुठीजग्गा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र गुठी जग्गाको संरक्षण, अभिलेख व्यवस्थापनमा र संघीय तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने कार्य यस मन्त्रालयले गरिरहेको छ। बागमती प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली¸ २०८० बमोजिम यस मन्त्रालयको ४१ वटा कार्यजिम्मेवारीहरु रहेका छन्।

सोच:

- औद्योगिक उत्पादनको अभिवृद्धि, प्रदेशको समृद्धि,
- वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र सहज आपूर्ति,
- स्थानीय पूँजी परिचालन मार्फत उत्पादन, रोजगारी र आयमा अभिवृद्धि,
- औद्योगिक विकास मार्फत आर्थिक रुपान्तरण र समुन्नत अर्थतन्त्रको निर्माण,
- निर्यात व्यापार विस्तार एवं आयात प्रतिस्थापन मार्फत् आर्थिक समृद्धि,
- आम उपभोक्ताको अधिकार संरक्षणको लागि गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ आपूर्ति,
- गुठी जग्गा तथा सार्वजनिक सरकारी जग्गाको संरक्षण सहितको उत्पादनमुखी र दिगो भूमि व्यवस्था।

उद्देश्य:

- उद्योग तथा सेवा व्यवसायको विस्तार गरी प्रदेशको सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणमा योगदान पुर्‍याउनु,

- प्रादेशिक बजार केन्द्रहरुको सुव्यवस्था मार्फत अत्यावश्यक वस्तुहरुको आन्तरिक आपूर्ति प्रणालीलाई सुदृढ बनाई स्वच्छ र स्वस्थ उपभोग्य वस्तुहरु उपलब्ध गराउनु,
- स्थानीय कच्चा पदार्थ, स्रोत, साधन र सिपमा आधारित वस्तुको उत्पादन र निकासी प्रवर्द्धन गर्नु,
- उपलब्ध स्रोत, सीप र क्षमतामा आधारित उद्योगहरुको प्रवर्द्धनद्वारा प्रादेशिक गार्हस्थ्य उत्पादनमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान बढाउनु,
- उद्योगको प्रवर्द्धनद्वारा व्यापार घाटा, बेरोजगारी र गरिबी न्यूनीकरण गर्नु,
- समग्र उद्योग क्षेत्रलाई वातावरणमैत्री बनाई मानव स्वास्थ्य, साँस्कृतिक सम्पदा र प्राकृतिक स्रोतहरुको संरक्षण गर्नु,
- प्रदेश भित्रको स्थानीय श्रोतको दिगो सदुपयोगबाट औद्योगिक वातावरण श्रृजना गरी उत्पादन र रोजगारी वृद्धि गर्ने,
- उद्योग क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउने,
- औद्योगिक क्षेत्रमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी वृद्धि गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्ने,
- प्रदेश भित्रको स्थानीय श्रोतको दिगो सदुपयोगबाट औद्योगिक वातावरण श्रृजना गरी उत्पादन र रोजगारी वृद्धि गर्ने,
- आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय निर्यात व्यापार प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय कच्चा पदार्थ, स्रोत, साधन र सीप बढी प्रयोग हुने वस्तुको निकासी प्रवर्द्धन मार्फत प्राप्त हुने लाभलाई ग्रामीण तहसम्म विस्तार गर्ने,
- तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाको मूल्य र गुणस्तरलाई प्रतिस्पर्धी बनाई व्यापार घाटा कम गर्ने,
- उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्दै दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवा नियमित र सहज रुपमा आपूर्ति हुने ब्यवस्था मिलाउने,

- बजार प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धी र उपभोक्ताप्रति जिम्मेवार तुल्याउँदै विपद्को समयमा समेत उपभोग्य वस्तुको आपूर्ति हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने,
- आपूर्ति व्यवस्थालाई दिगो, सुनिश्चित, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउने,
- चक्लाबन्दी गरी कृषिको समग्र उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने,
- भूमिको समूचित उपयोग मार्फत उत्पादन वृद्धि र यसबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरण सुनिश्चित गर्ने,
- गुठीसँग सम्बन्धित ऐतिहासिक मठ, मन्दिर तथा सम्पदाको अध्ययन, संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने,
- सार्वजनिक तथा सरकारी जग्गाको एकीकृत तथ्याङ्क तयार गर्ने, संरक्षण, संवर्द्धन गर्ने,
- भूमि व्यवस्थालाई आधुनिक प्रविधियुक्त, पारदर्शी र पहुँचयोग्य बनाउने।

लक्ष्यः

- औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तारद्वारा कृषिको औद्योगीकरण, औद्योगिक रोजगारीको सिर्जना, निर्यात प्रवर्द्धन र आयात प्रतिस्थापनमा सहयोग पुगी समृद्धिको आधार तयार भएको हुने,
- प्रदेशको व्यापार प्रवर्द्धन तथा आपूर्ति व्यवस्था सुदृढ गर्ने,
- स्थानीय जनताको श्रम, सिप, पूँजी तथा स्रोतलाई सामूहिक हितको लागि सङ्गठित रुपमा परिचालन, गरी आर्थिक समृद्धि, सामाजिक रुपान्तरण र समन्यायिक विकासको आधारशीला तयार गर्ने,
- औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तारद्वारा रोजगारीमा वृद्धि, निर्यात प्रवर्द्धन र आयात प्रतिस्थापन गरी प्रदेश तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको अभिवृद्धि गर्ने,
- निर्यात व्यापार प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय कच्चा पदार्थ, स्रोत, साधन र सीप बढी प्रयोग हुने वस्तुको निकासी प्रवर्द्धन मार्फत प्राप्त हुने लाभलाई ग्रामीण तहसम्म विस्तार गर्ने,
- गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सर्वसुलभ वितरणको व्यवस्था मिलाई आपूर्ति व्यवस्था प्रभावकारी बनाउने,
- लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने,
- भूमिको उपयोग दिगो र वैज्ञानिक रुपमा गर्दै उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि गर्ने,

- जग्गा प्रशासनलाई पारदर्शी, प्रविधिमैत्री एवं अभिलेख व्यवस्थापनलाई समय सापेक्ष सुधार गर्ने,
- निजी, सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गाको प्रादेशिक अभिलेख व्यवस्थापन तयार पार्ने,
- गुठीसँग सम्बन्धित ऐतिहासिक मठ, मन्दिर तथा सम्पदाको अध्ययन, संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने।

रणनीति

(क) उद्योग

- औद्योगिक लगानीको निम्ति अनुकूल वातावरण तयार गर्ने,
- स्थानीय स्रोत साधन, परम्परागत सिप र प्रविधिमा आधारित लघु उद्यम घरेलु तथा साना उद्योगको विकासलाई प्राथमिकता दिने,
- उद्योगहरुलाई आवश्यक पर्ने पूर्वाधार विकासमा जोड दिने,
- समग्र उद्योग क्षेत्रलाई वातावरणमैत्री बनाउने।

(ख) वाणिज्य आपूर्ति

- स्वच्छ र स्वस्थ अत्यावश्यक उपभोग्य वस्तुहरुको सुलभ आपूर्ति र वितरण प्रणालीको विकास गर्ने,
- निर्यात हुने वस्तु तथा सेवाको उत्पादन वृद्धि हुने वातावरण तयार गर्ने।

ग) भूमि व्यवस्था

- दिगो भूमि व्यवस्थापन गर्ने,
- भू-उपयोग नीति बमोजिम क्षमता उपयुक्तता र आवश्यकताको आधारमा भूमिको वर्गीकरण तथा उपयोग सुनिश्चित गरी उत्पादन वृद्धि गर्ने,
- भूमिहिन दलित, कृषक, सुकुम्वासी, मोही तथा गुठी किसान, अव्यवस्थित बसोबासी लगायत सीमान्तकृत वर्गको भूमिमाथिको अधिकार र पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- सरकारी, सार्वजनिक, सामुदायिक तथा गुठी जग्गाको विस्तृत अभिलेख तयार गरी संरक्षण गर्ने,
- वैज्ञानिक सूचकका आधारमा अचल सम्पत्तीको वस्तुपरक मूल्यांकन गर्ने प्रणाली स्थापना गर्ने र सबै सरोकारवालाहरुले सोही मूल्याङ्कन प्रयोग गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने,

- प्रादेशिक भू-उपयोग नीति तर्जुमा भूमिको वैज्ञानिक वर्गीकरण एवं उपयोग गर्ने,
- भूमि प्रशासन सेवालाई वैज्ञानिक एवं सरलीकृत गर्ने,
- भूमिको चाक्लाबन्दी यान्त्रिकीकरण मार्फत व्यवसायिक कृषि प्रवर्द्धन गर्ने,
- गुठी सम्पतिको अभिलेखीकरण, संरक्षण एवं व्यवस्थापन गर्ने,
- गुठी सम्पतिको उपयोगिता अभिवृद्धि गरी सामुहिक उपयोग गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३०७ उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय	५५७००५	२२२६५७	०	७७९६६२	६०१५६५	२४०४७०	०	८४२०३५	६४९६९१	२५९७०७	०	९०९३९८
३०७०० उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय	३९९१२०	१६६९९०	०	५६६११०	४३१०५०	१८०३४९	०	६११३९९	४६५५३४	१९४७७७	०	६६०३११
३०७०००११ उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय	४७५५०	६०९०	०	५३६४०	५१३५४	६५७७	०	५७९३१	५५४६२	७१०३	०	६२५६६
३०७०००१२ उद्योग विकास तथा बजार अनुगमन कार्यक्रम	२९३२७२	१५५९००	०	४४९१७२	३१६७३४	१६८३७२	०	४८५१०६	३४२०७२	१८१८४२	०	५२३९१४
३०७००१२१ भूमि व्यवस्थापन तथा नक्शाँङ्कन	५८२९८	५०००	०	६३२९८	६२९६२	५४००	०	६८३६२	६७९९९	५८३२	०	७३८३१
३०७०१ उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय	१५७८८५	५५६६७	०	२१३५५२	१७०५१६	६०१२०	०	२३०६३६	१८४१५७	६४९३०	०	२४९०८७
३०७०१०११ उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय	२६०६९	३१९१६	०	५७९८५	२८१५५	३४४६९	०	६२६२४	३०४०७	३७२२७	०	६७६३४
३०७०१०१३ उद्योग तथा वाणिज्य कार्यालयहरु	१३१८१६	२३७५१	०	१५५५६७	१४२३६१	२५६५१	०	१६८०१२	१५३७५०	२७७०३	०	१८१४५३

७. कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सबै नेपालीलाई खाद्य अधिकारको प्रत्याभूति गरेको छ। दिगो विकास लक्ष्यअनुरूप नेपाल सरकारले पनि वि.सं २०८७ भित्र भोकमुक्त नेपाल बनाउने नीति लिएको छ। कृषिको व्यावसायीकरण, आधुनिकीकरण तथा विविधीकरणमार्फत उत्पादन वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्न सकिन्छ।

बागमती प्रदेशको कृषि क्षेत्रले मुलुकको कुल कृषि गार्हस्थ्य उत्पादनमा १७.६ प्रतिशत र प्रादेशिक कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा १२ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको छ। राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८ अनुसार बागमती प्रदेशमा ६ लाख ६८ हजार १७७ कृषक परिवार रहेका छन्। यो अङ्क प्रदेशको कुल परिवार सङ्ख्या १५ लाख ६७ हजार ९१७ को ४२.६२ प्रतिशत हुन आउँछ। कुल कृषक परिवारको ७२.६ प्रतिशतको आम्दानीको मुख्य स्रोत कृषि रहेको छ भने २७.४ प्रतिशतको आम्दानीको मुख्य स्रोत गैरकृषि क्षेत्र रहेको छ। यस प्रदेशमा आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खान नपुग्ने कृषक परिवार ५५.९ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेशको ६६.४ प्रतिशत कृषक परिवारले आफ्नो सबै उत्पादन घरायसी उपभोगमा खर्च गर्छन् भने २५.३ प्रतिशत परिवारले धेरैजसो घरायसी उपभोगमा खर्च गर्छन् भने केही बिक्री गर्छन्, ७.४ प्रतिशतले धेरैजसो बिक्री गर्छन भने थोरै जसो उपभोग गर्छन् तर ०.९ प्रतिशतले सबै उत्पादन बिक्री गर्छन्।

कुल कृषक परिवारमा ८५ प्रतिशतको प्रमुख उत्पादन खाद्यान्न बाली रहेका छन् भने ११.१ प्रतिशतको तरकारी बाली, २.१ प्रतिशतको पशुपालन, ०.६ प्रतिशतको पन्छीपालन, ०.३ प्रतिशतको फलफूल बाली, ०.२ प्रतिशतको नगदे बाली र ०.७ प्रतिशतको अन्य कृषि उत्पादन रहेका छन्। खाद्यान्न बालीको हकमा कुल कृषक परिवारमध्ये ५५.१ प्रतिशत कृषक परिवारले धान, ८५.४ प्रतिशतले मकै र २२.७ प्रतिशतले गहुँ खेती गरेका छन्। धान, मकै र गहुँ खेती गर्ने कृषक परिवारमध्ये ४८.८ प्रतिशत धान कृषक, ६७.१ प्रतिशत मकै कृषक र ८२ प्रतिशत गहुँ कृषकले स्थानीय जातको बिउ प्रयोग गरेका छन्। धानमा ४८.१ प्रतिशत, मकैमा २९.३ प्रतिशत र गहुँमा १२.१ प्रतिशत कृषक परिवारले किटनाशक विषादी प्रयोग गर्ने गर्दछन्।

मलको हकमा १३ प्रतिशत धान कृषक, २१.२ प्रतिशत मकै कृषक र ४१ प्रतिशत गहुँ कृषकले स्थानीय/जैविक मल प्रयोग गर्दछन् भने ७७.१ प्रतिशत धान कृषक, ७३.७ प्रतिशत मकै कृषक र ५०.४ प्रतिशत गहुँ कृषकले स्थानीय/जैविक तथा खनिज/रासायनिक मल गरी दुबै मल प्रयोग गर्दछन्।

यसैगरी, ५४ हजार ६१९ कृषक परिवारले ५८७.८ हेक्टरमा सुन्तला खेती र ७८ हजार ४३५ कृषक परिवारले ४५९.५ हेक्टरमा कागती खेती गरेका छन्। १ लाख ३५ हजार १७९ कृषक परिवारले ५३१.५ हेक्टरमा आँप र १ लाख १२ हजार २३७ कृषक परिवारले १ हजार १२०.३ हेक्टरमा केरा खेती गरेका छन्।

कुल कृषक परिवारको ७७.२ प्रतिशतले ४१ लाख १३ हजार ४६१ पशुचौपाया पालेका छन जुन प्रतिपरिवार ८ पशुचौपाया हुन आउँछ। पशुचौपायामध्ये सङ्ख्याको हिसाबले ७०.७ प्रतिशत बाख्रा/च्याङ्ग्रा, १४.२ गाई/गोरू, ११ प्रतिशत राँगा/भैंसी, ३.१ प्रतिशत सुँगुर/बङ्गुर र भेडा/भेंडी र अन्य पशुको ०.९ प्रतिशत रहेका छन्। ३ लाख ९४ हजार ४२७ कृषक परिवारले १ करोड ५२ लाख ७३ हजार १९८ पाल्तु पन्छी पालेका छन् जुन प्रति कृषक परिवार ३८.७ वटा हुन आउँछ। कुल पाल्तु पन्छीमा जस्मा कुखुराको हिस्सा ९७.८ प्रतिशत र अन्य पन्छीको हिस्सा २.२ प्रतिशत रहेका छन्। केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्रको आ. व. २०७९/८० को तथ्याङ्कअनुसार यस प्रदेशमा कुल ३ हजार ५४७ पोखरीमा ५ हजार २१० मेट्रिक टन माछा उत्पादन भएको थियो जसमध्ये ४ हजार ६ सय मेट्रिक टन चितवनमा, २२० मेट्रिक टन मकवानपुरमा, ८९ मेट्रिक टन सिन्धुलीमा र ६६ मेट्रिक टन धादिङ जिल्लामा उत्पादन भएको थियो। कुल कृषक परिवारमा १२.३ प्रतिशतले कृषि ऋण लिएका, १०.४ प्रतिशतले कृषि बिमा गरेका र ८.३ प्रतिशतले कृषि अनुदान प्राप्त गरेका छन्। लैङ्गिकताको दृष्टिबाट हेर्दा ६२.८ प्रतिशत मुख्य कृषक पुरुष र ३७.२ प्रतिशत मुख्य कृषक महिला रहेका छन्।

सोचः

- दिगो खाद्य तथा पोषण सुरक्षा।

उद्देश्य:

- कृषियोग्य भूमिको उपयोग बढाउने,
- कृषि, पशुपन्छी तथा मत्स्य उत्पादन प्रवर्द्धन गर्ने,
- कृषिलाई आकर्षक र मर्यादित पेसाको रूपमा विकास गर्ने।

लक्ष्य

- कृषि, पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनलाई व्यावसायिक बनाई उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।

रणनीति

- कृषि भूमिको संरक्षणका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्ने,
- बाँझो जमिनको उपयोग गर्ने,
- कृषि उत्पादन प्रवर्द्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि सहयोग गर्ने,
- पशुपन्छी र मत्स्य उत्पादन प्रवर्द्धन गर्ने,
- पशुपन्छी तथा मत्स्य उत्पादन प्रवर्द्धनका लागि सहयोग गर्ने,
- कृषि, पशुपन्छी तथा मत्स्य उत्पादन लागि साझा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- अध्ययन, अनुसन्धान र कृषकको सम्मान गर्ने,
- कृषक अभिलेख तयार गरी पहिचानको व्यवस्था गर्ने,
- कृषकको सम्मान गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३१२ कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२३७४७७१	२५९५०९	०	२६३४२८०	२५६४७५३	२८०२७०	०	२८४५०२२	२७६९९३३	३०२६९१	०	३०७२६२४
३१२०० कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२९५०२५	१२०४५०	०	४१५४७५	३१८६२७	१३००८६	०	४४८७१३	३४४११७	१४०४९३	०	४८४६१०
३१२०००११ कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	१९२३०१	१०६६६०	०	२९८९६१	२०७६८५	११५१९३	०	३२२८७८	२२४३००	१२४४०८	०	३४८७०८
३१२०००१२ प्रदेश दुग्ध	३७८२८	८९५०	०	४६७७८	४०८५४	९६६६	०	५०५२०	४४१२३	१०४३९	०	५४५६२

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
विकास बोर्ड												
३१२०००१४ कृषि तालिम केन्द्र	३१०७६	३५३५	०	३४६११	३३५६२	३८१८	०	३७३८०	३६२४७	४१२३	०	४०३७०
३१२०००१५ प्रदेश बिउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र	३३८२०	१३०५	०	३५१२५	३६५२६	१४०९	०	३७९३५	३९४४८	१५२२	०	४०९७०
३१२०१ कृषि विकास निर्देशनालय	१०८३६७१	८१३९१	०	११६५०६२	११७०३६५	८७९०२	०	१२५८२६७	१२६३९९४	९४९३४	०	१३५८९२८
३१२०१०११ कृषि विकास निर्देशनालय	३५३९०३	१५२४०	०	३६९१४३	३८२२१५	१६४५९	०	३९८६७४	४१२७९२	१७७७६	०	४३०५६८
३१२०१०१५ पुष्प विकास केन्द्र	२५८७९	३६००	०	२९४७९	२७९४९	३८८८	०	३१८३७	३०१८५	४१९९	०	३४३८४
३१२०१०२० माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशाला	१७५३७	५००	०	१८०३७	१८९४०	५४०	०	१९४८०	२०४५५	५८३	०	२१०३८
३१२०१०२२ बाली संरक्षण प्रयोगशाला	१४९४१	२००	०	१५१४१	१६१३६	२१६	०	१६३५२	१७४२७	२३३	०	१७६६०
३१२०१०२६ बागवानी विकास केन्द्रहरु	९२३०७	४३२३४	०	१३५५४१	९९६९२	४६६९३	०	१४६३८४	१०७६६७	५०४२८	०	१५८०९५
३१२०१०२७ व्यवसायिक किट विकास फार्महरु	४९५८५	८५६१	०	५८१४६	५३५५२	९२४६	०	६२७९८	५७८३६	९९८६	०	६७८२१
३१२०१०२८ मौरीपालन विकास केन्द्र	१८२५३	११२०	०	१९३७३	१९७१३	१२१०	०	२०९२३	२१२९०	१३०६	०	२२५९७
३१२०१०२९ कृषि विकास	५११२६६	८९३६	०	५२०२०२	५५२१६७	९६५१	०	५६१८१८	५९६३४१	१०४२३	०	६०६७६४

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
कार्यालयहरु												
३१२०२ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय	७८५८७५	४४१६८	०	८३००४३	८४८७४५	४७७०१	०	८९६४४६	९१६६४५	५१५१८	०	९६८१६२
३१२०२०११ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय	२३८९५०	१८९००	०	२५७८५०	२५८०६६	२०४१२	०	२७८४७८	२७८७११	२२०४५	०	३००७५६
३१२०२०१२ पशु सेवा तालिम केन्द्र	२१४९४	१८००	०	२३२९४	२३२१४	१९४४	०	२५१५८	२५०७१	२१००	०	२७१७०
३१२०२०१३ बाख्रा विकास फार्म	२६७०६	१५००	०	२८२०६	२८८४२	१६२०	०	३०४६२	३११५०	१७५०	०	३२८९९
३१२०२०१४ मत्स्य विकास केन्द्रहरु	३६८१६	८२५०	०	४५०६६	३९७६१	८९१०	०	४८६७१	४२९४२	९६२३	०	५२५६५
३१२०२०१६ पशु सेवा कार्यालयहरु	४६१९०९	१३७१८	०	४७५६२७	४९८८६२	१४८१५	०	५१३६७७	५३८७७१	१६००१	०	५५४७७१
३१२९१ संघ सशर्त अनुदान	२१०२००	१३५००	०	२२३७००	२२७०१६	१४५८०	०	२४१५९६	२४५१७७	१५७४६	०	२६०९२४
३१२९११२१ राष्ट्रिय एकीकृत कृषि आधुनिकिकरण कार्यक्रम (संघ शसर्त अनुदान)	१४३००	०	०	१४३००	१५४४४	०	०	१५४४४	१६६८०	०	०	१६६८०
३१२९११२२ कृषि विभाग(संघ शसर्त अनुदान)	३१४००	०	०	३१४००	३३९१२	०	०	३३९१२	३६६२५	०	०	३६६२५
३१२९११२३ पशु सेवा विभाग(संघ शसर्त अनुदान)	५५००	०	०	५५००	५९४०	०	०	५९४०	६४१५	०	०	६४१५

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३१२९११२४ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफुल विकास आयोजना(संघ शसर्त अनुदान)	१०८३००	१३५००	०	१२१८००	११६९६४	१४५८०	०	१३१५४४	१२६३२१	१५७४६	०	१४२०६८
३१२९११२६ सिंचाइ आधुनिकीकरण अभिवृद्धि आयोजना (संघ शसर्त अनुदान)	५०७००	०	०	५०७००	५४७५६	०	०	५४७५६	५९१३६	०	०	५९१३६

८. खानेपानी, उर्जा तथा सिंचाइ मन्त्रालय

पृष्ठभूमी

नेपालको संविधान बमोजिम देशमा संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको सरकार रहेको छ। संविधान प्रदत्त अधिकार तथा स्वीकृत कार्य विभाजन नियमावली अनुसार तिनवटै सरकारहरुबाट गरिने कार्य विभाजन गरिएको छ। प्रदेश सरकार कार्य सञ्चालन विभाजन नियमावलीमा तोकिएको कार्य जिम्मेवारीहरु वमोजिम बागमती प्रदेशका तेह्र वटै जिल्लाहरुमा खानेपानी, ऊर्जा तथा सिँचाइका क्षेत्रमा विभिन्न कार्यहरु सम्पादन गर्दै आईरहेको छ। खानेपानी योजना निर्माण (ग्राभिटी, पम्पिङ, खानेपानी गुणस्तर सुधार), ढल निकाससँग सम्बन्धित आयोजनाहरु, सिँचाइ आयोजनाहरु निर्माण, भूमीगत जलश्रोत, नदि नियन्त्रण (तटबन्ध), नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यहरु, वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान, योजना तर्जुमा, स्वीकृती तथा मातहतका कार्यालयहरुबाट योजना निर्माण, सञ्चालन र मर्मत सम्भार लगायतका कार्यहरु यस मन्त्रालयले सम्पादन गरिरहेको छ।

सोचः

- स्वच्छ, सर्वसुलभ र दिगो खानेपानी तथा सरसफाई सेवा,
- दिगो एवं भरपर्दो सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराई कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा योगदान,
- जलविद्युत, नवीकरणीय ऊर्जा र जलश्रोतको दिगो र भरपर्दो विकास मार्फत प्रदेशको समृद्धिमा योगदान,

उद्देश्यः

- प्रदेश भित्र बसोबास गर्ने नागरिकलाई आधारभूत खानेपानी सेवा पर्याप्त तथा सर्वसुलभरुपमा उपलब्ध गराउने र मध्यम तथा उच्च गुणस्तरको खानेपानी सुविधाको पहुँच विस्तार गर्ने,
- प्रदेश भित्रका सम्पूर्ण घरधुरीमा आधारभूत सरसफाई सुविधाको प्रत्याभूत गर्दै पुर्ण सरसफाई तर्फ उन्मुख गर्ने,
- जलवायु प्रभाव लगायतका कारण सुख्खाग्रस्त बन्दै गैरहेका स्थानहरुमा भूमिगत पानी पुनर्भरण, जलाधार क्षेत्र तथा मुहान संरक्षण गरी पानीको श्रोतको दिर्घकालीन व्यवस्थापन गर्ने,
- मध्यमस्तरका सिँचाइ आयोजनाको विकास गरी कृषियोग्य भूमिमा बर्षैभरि भरपर्दो रुपमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने,

- परम्परागत र जिर्ण सिंचाइ पूर्वाधारहरुको मर्मत सम्भार, सुधार तथा पुनर्स्थापना गरी सिँचित कृषि क्षेत्रको संरक्षण तथा विस्तार गर्ने,
- जलाधार व्यवस्थापन तथा जलउत्पन्न विपद् न्यूनीकरण एवं व्यवस्थापनबाट आर्थिक सामाजिक क्षति तथा जोखिम न्यूनीकरण गर्ने,
- ऊर्जा दक्षता सहित गुणस्तरयुक्त, भरपर्दो र सुलभ रुपमा सबै घर परिवार र उत्पादनशील क्षेत्रमा विद्युत सेवाको पहुँचमा विस्तार गरी विद्युत खपतमा वृद्धि गर्ने,
- नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जाको माध्यमबाट ग्रामीण तथा राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीको पहुँच बाहिरका क्षेत्रमा विद्युतीकरण र उद्योग सञ्चालन गरी रोजगारी सिर्जना गर्दै दिगो र समावेशी आर्थिक वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने।

रणनीतिः

- आधारभूत खानेपानी सुविधा नपुगेका र सुख्खाग्रस्त क्षेत्रहरुलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी लिफ्टिङ्ग तथा पम्पिङ्ग प्रविधिमा आधारित खानेपानी आयोजनाहरु सञ्चालन गर्ने,
- मध्यम तथा उच्चस्तर खानेपानी सेवा विस्तारको लागि खानेपानी गुणस्तर सुधार आयोजनाहरुलाई प्राथमिकता दिई शहर र शहरोन्मुख तथा बजार क्षेत्रमा खानेपानी सेवाको स्तरवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तह तथा खानेपानी बोर्ड लगायतका निकायहरुसँगको सहकार्यमा सहलगानी खानेपानी आयोजना सञ्चालन गर्ने,
- खानेपानी आयोजना निर्माण, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापनमा वैकल्पिक वित्तीय स्रोत तथा जनशक्ति परिचालन गर्ने,
- प्रदेशका सबै घरधुरीमा शौचालय निर्माण, सतही ढल तथा ढल प्रशोधन प्रणालीको विकास गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गराउने,
- संघीय विभाग तथा स्थानीय तहसँग सहकार्य र समन्वय गरी पालिका तथा प्रदेश स्तरीय Wash Plan तयार गर्ने,
- खानेपानी तथा सिँचाई प्रणालीको व्यवस्थापनको लागि जलाधार क्षेत्र तथा मुहान संरक्षण गर्ने,
- सिँचाई विकासको गुरुयोजना र कृषि विकास रणनीति अनुसार जलवायु परिवर्तन अनुकुलन हुने गरि सिँचाइ योजनाहरुको विकास एवं विस्तार गर्ने,
- संघ र स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्यमा सिँचाई प्रणालीको विकास गर्ने तथा बार्है महिना सिँचाई सेवा उपलब्ध गराउन मझौला, अन्तर जलाधार र जलाशययुक्त आयोजनालाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने,
- उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको सम्भावना बोकेका क्षेत्र तथा खाद्य असुरक्षित क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेर सिंचाइ प्रणालीको विकास गर्ने,

- प्रदेशस्तरका विद्युत आयोजनाहरुको विकास, अनुगमन तथा नियमन लगायत समग्र व्यवस्थापनको लागि प्रदेश ऊर्जा रणनीति तथा कार्ययोजना ल्याईने,
- संघीय सरकारसँगको सहकार्य र समन्वयमा "पूर्ण उज्यालो बागमती प्रदेश कार्यक्रम" मार्फत विद्युतको पहुँच नपुगेको क्षेत्रमा ग्रामीण विद्युतीकरण, सोलार मिनी ग्रीड वा अन्य वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग गरी सबै घरधुरीमा स्वच्छ ऊर्जा पुऱ्याईने,
- नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जाको अधिकतम प्रयोग मार्फत ऊर्जा खपत विस्तार गरी पेट्रोलियम पदार्थ र एल.पि. ग्याँसको प्रयोगलाई विस्थापन गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३१३ खानेपानी, ऊर्जा तथा सिँचाई मन्त्रालय	४१२१५७	६८७४९९८	०	७२८७१५५	४४५१३०	७४२४९९८	०	७८७०१२७	४८०७४०	८०१८९९८	०	८४९९७३८
३१३०० खानेपानी, ऊर्जा तथा सिँचाई मन्त्रालय	५५४४४	१०६८९८	०	१६२३४२	५९८८०	११५४५०	०	१७५३२९	६४६७०	१२४६८६	०	१८९३५६
३१३०००११ खानेपानी, ऊर्जा तथा सिँचाई मन्त्रालय	५५४४४	१०६८९८	०	१६२३४२	५९८८०	११५४५०	०	१७५३२९	६४६७०	१२४६८६	०	१८९३५६
३१३०१ जलस्रोत तथा उर्जा विकास	१९०३५५	३८३१२००	०	४०२१५५५	२०५५८३	४१३७६९६	०	४३४३२७९	२२२०३०	४४६८७१२	०	४६९०७४२
३१३०१०११ जलस्रोत तथा सिँचाई विकास डिभिजन कार्यालयहरू	१६४८५५	३५८४८००	०	३७४९६५५	१७८०४३	३८७१५८४	०	४०४९६२७	१९२२८७	४१८१३११	०	४३७३५९८

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३१३०१०१२ भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाई विकास डिभिजन कार्यालयहरू	२५५००	२४६४००	०	२७१९००	२७५४०	२६६११२	०	२९३६५२	२९७४३	२८७४०१	०	३१७१४४
३१३०२ खानेपानी तथा सरसफाई	१६३३५८	२७६६५००	०	२९२९८५८	१७६४२७	२९८७८२०	०	३१६४२४७	१९०५४१	३२२६८४६	०	३४१७३८६
३१३०२०११ खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यलयहरू	१६३३५८	२७६६५००	०	२९२९८५८	१७६४२७	२९८७८२०	०	३१६४२४७	१९०५४१	३२२६८४६	०	३४१७३८६
३१३९१ संघ सशर्त अनुदान	३०००	१७०४००	०	१७३४००	३२४०	१८४०३२	०	१८७२७२	३४९९	१९८७५५	०	२०२२५४
३१३९११२१ मर्मत संभार आयोजनाहरु(संघ शसर्त अनुदान)	०	८५५००	०	८५५००	०	९२३४०	०	९२३४०	०	९९७२७	०	९९७२७
३१३९११२२ नदी नियन्त्रण(संघ शसर्त अनुदान)	०	११५००	०	११५००	०	१२४२०	०	१२४२०	०	१३४१४	०	१३४१४
३१३९११२४ खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	१५०००	०	१५०००	०	१६२००	०	१६२००	०	१७४९६	०	१७४९६

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३१३९११२५ केन्द्रिय खानेपानी आयोजना(संघ शसर्त अनुदान)	०	५०००	०	५०००	०	५४००	०	५४००	०	५८३२	०	५८३२
३१३९११३० खानेपानी सेवा विस्तार तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	३०००	३४००	०	६४००	३२४०	३६७२	०	६९१२	३४९९	३९६६	०	७४६५
३१३९११३२ जलवायु अनुकुलित वृहत खानेपानी आयोजना(संघ शसर्त अनुदान)	०	४८०००	०	४८०००	०	५१८४०	०	५१८४०	०	५५९८७	०	५५९८७
३१३९११३३ खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	२०००	०	२०००	०	२१६०	०	२१६०	०	२३३३	०	२३३३

९. आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधान जारी भएपछि राज्य सञ्चालन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट हुनेगरी राज्यशक्तिको बाँडफाँट हुन गयो। राज्यको पुनर्संरचना पश्चात देशमा हाल ७५३ स्थानीय तह, ७ प्रदेश र संघ रहेको छ। हाल बागमती प्रदेशमा तेह्र (१३) वटा मन्त्रालयहरु स्थापना भई कार्य सञ्चालन भएका मध्ये यो मन्त्रालय पनि एक हो। यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र खास गरेर शान्ति सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन, सूचना तथा सञ्चार, प्रदेश स्तरका कानूनहरुको तर्जुमा गर्ने र प्रदेश राजपत्र सम्पादन तथा प्रकाशन गर्ने रहेको छ।

प्रदेशमा शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गरी जनताको जिउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी समग्र देशको शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम राख्ने, नेपालको संविधानद्वारा प्रत्याभूत जनताको अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता र सुसूचित हुन पाउने मौलिक हकको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने, पारदर्शिता तथा सुशासनको लागि सूचना प्रविधिमैत्री शासन व्यवस्था सञ्चालन गर्ने तथा प्रदेशको लागि आवश्यक पर्ने कानूनहरुको तर्जुमा, समसामयिक संशोधनलगायत फैसला कार्यान्वयन गराई वास्तविक न्याय प्रदान गरी कानूनी राज्यको स्थापना गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने यस मन्त्रालयको प्रमुख उद्देश्यहरु रहेको छ।

यस मन्त्रालय अन्तरगत प्रदेश सञ्चार माध्यम व्यवस्थापन ऐन, २०७५ बमोजिम स्थापना भएको सञ्चार रजिष्ट्रारको कार्यालय रहेको छ। बिचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता तथा सञ्चार एवं सूचनाको हक संरक्षण, सम्बर्धनका लागि प्रदेश भित्रका बिभिन्न भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको उत्थान तथा प्रबर्धनमा सहयोग पुऱ्याउन, सञ्चार माध्यमको अनुमति दिने, नवीकरण गर्ने र नियमन गर्ने लगायत सञ्चार माध्यम र सुचना सञ्चारसँग सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रमा रही यस कार्यालयले आफ्नो कार्यसम्पादन गरिरहेको अवस्था छ।

सोचः

- नागरिक स्वन्त्रताको उच्च सम्मान गर्दै सुरक्षित, शान्त एवं प्रविधिमैत्री प्रदेश

उद्देश्यः

- शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गरी जनताको जिउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्ने,

- नेपालको संविधानद्वारा प्रत्याभूत नागरिक स्वतन्त्रता, विधिको शासन, मानव अधिकार लगायत लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यताको संरक्षण एवं सम्वर्द्धन गर्ने,
- पारदर्शिता तथा सुशासनको लागि सूचना प्रविधिमैत्री शासन व्यवस्था सञ्चालन गर्ने,
- प्रदेश सरकारको लागि आवश्यक पर्ने कानूनहरुको निर्माण गरी लोकतन्त्रको संरक्षण गर्ने।

लक्ष्यः

- जनताको चाहना र आवश्यकता अनुरूप प्रदेशमा भरपर्दो शान्ति सुरक्षा एवं सुव्यवस्था कायम गरी विधिको शासन एवं प्रविधीमैत्री वातावरण सृजना गरी शासकीय प्रबन्ध मिलाउनु यस मन्त्रालयको लक्ष्य रहेको छ।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३१४ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	२६३५३१	३५७६६५	०	६२११९६	२८४६१३	३८६२७८	०	६७०८९२	३०७३८३	४१७१८०	०	७२४५६३
३१४०० आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	२६३५३१	३५७६६५	०	६२११९६	२८४६१३	३८६२७८	०	६७०८९२	३०७३८३	४१७१८०	०	७२४५६३
३१४०००११ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	२४१५३१	३५७१६५	०	५९८६९६	२६०८५३	३८५७३८	०	६४६५९२	२८१७२२	४१६५९७	०	६९८३१९
३१४०००१२ सञ्चार रजिष्ट्रारको कार्यालय	२२०००	५००	०	२२५००	२३७६०	५४०	०	२४३००	२५६६१	५८३	०	२६२४४

१०. संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधानको भाग १३ मा प्रदेश कार्यपालिकाको व्यवस्था भएको र सोही संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम बागमती प्रदेश सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०८१/०७/२७ को निर्णयानुसार संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय गठन भएको हो। प्रादेशिक पर्यटन विकासको नीति, कानून, मापदण्ड र योजना निर्माण, पूर्वाधार विकास, प्रवर्धन र नियमन मुख्य कार्यजिम्मेवारी यस मन्त्रालयको रहेको छ। बागमती प्रदेश प्राकृतिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक, साहसिक लगायत सबै हिसाबले नेपालको अग्रणी पर्यटन क्षेत्र हो। विदेशी पर्यटकका लागि नेपालको प्रवेशद्वारको रूपमा रहेको यो प्रदेश नेपाली कला, संस्कृतिको परिचायक पनि हो। यस मन्त्रालयले बागमती प्रदेशको भाषा, लिपी, संस्कृति, ललितकला र धर्मको संरक्षण र प्रयोग सम्बन्धी नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गर्नुको साथै योजना तर्जुमा र नियमनको समेत काम गरिरहेको छ।

विद्यमान अवस्थामा यस मन्त्रालयले पर्यटकीय होटल, रिसोर्ट, लज, ट्राभल तथा ट्रेकिङ्ग ऐजेन्सी, गाईड, ऱ्याफ्टिङ आदिको दर्ता, अनुमति, नवीकरण र नियमनको कार्य गर्नको लागि काठमाण्डौं र सौराहामा पर्यटन कार्यालय स्थापना गरी सेवा प्रवाह गर्दै आएको छ। साथै पर्यटन क्षेत्रसँग सम्बन्धित पूर्वाधार विकासका कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि भने पर्यटन विकास आयोजना मकवानपुर र पर्यटन विकास आयोजना इकाई कार्यालय काठमाण्डौं गरी दुई कार्यालय छन्। बागमती प्रदेश (कार्य विभाजन) नियमावली, २०८० बमोजिम यस मन्त्रालयको लागि १५ वटा कार्य जिम्मेवारी तय गरिएको छ।

सोचः

- "स्थानीय संस्कृति र प्राकृतिक सौन्दर्यमा आधारित दिगो पर्यटनको विकासमार्फत समृद्ध बागमती प्रदेश"

उद्देश्यः

- प्रदेशको मौलिक संस्कृति, सम्पदा र पर्यटकीय स्रोतहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने,
- समुदाय-आधारित, समावेशी र वातावरणमैत्री पर्यटन विकास गर्दै रोजगारी र आयआर्जनमा योगदान पुऱ्याउने,
- पर्यटकमैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्दै बागमती प्रदेशलाई राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटनको प्रमुख गन्तव्य बनाउने।

लक्ष्यः

- बागमती प्रदेशका सम्पदा, परम्परा, भाषा, लिपि, कला, लोकसंस्कृति र सांस्कृतिक पर्वहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नु,
- आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकको संख्यामा बर्सेनि वृद्धि गर्नु,
- दिगो र समावेशी पर्यटन विकासका लागि आवश्यक नीति, योजना र कार्यक्रमहरू लागू गर्नु,
- स्थानीय समुदायको प्रत्यक्ष सहभागिता र लाभ सुनिश्चित गर्नु,
- डिजिटल प्रविधिको माध्यमबाट पर्यटन प्रवर्द्धन र सूचना प्रणाली सुदृढ बनाउनु।

रणनीतिः

- पर्यटन क्षेत्रको विकासको लागि स्थानीय तह, निजी क्षेत्र र समुदायसँग सहकार्य र साझेदारी गर्ने,
- नयाँ पर्यटन गन्तव्यहरुको पहिचान र विकास गर्ने र विद्यमान पर्यटकीय गन्तव्यलाई उच्च मूल्यको पर्यटनमा रुपान्तरण गर्ने,
- पुरातात्विक एवम् मौलिक सम्पदा जातीय संस्कृति र गुठीहरुको संरक्षण, संवर्द्धन र अभिलेखीकरण गर्न संस्थागत संरचनाको निर्माण गर्ने,
- भाषा, साहित्य र कलाको संरक्षण र विकास गर्ने,
- विभिन्न भाषा, भाषिका, लिपिको पहिचान गरी तिनीहरुको संरक्षण एवम् उत्थान गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३२५ संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय	४६६५७७	३२१०५०९	०	३६७७०८६	५०३९०३	३४६७३५०	०	३९७१२५३	५४४२१५	३७४४७३८	०	४२८८९५३
३२५०० संस्कृति, पर्यटन तथा सहकारी मन्त्रालय	३६०१६८	३२०६७०४	०	३५६६८७२	३८८९८१	३४६३२४०	०	३८५२२२२	४२०१००	३७४०३००	०	४१६०४००
३२५०००११ संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय	२२०२०१	११७३०	०	२३१९३१	२३७८१७	१२६६८	०	२५०४८५	२५६८४२	१३६८२	०	२७०५२४
३२५००१०१ पर्यटन विकास आयोजना	५८४६६	५९५५	०	६४४२१	६३१४३	६४३१	०	६९५७५	६८१९५	६९४६	०	७५१४१
३२५००१०२ पर्यटन प्रवर्धन तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	८१५०१	३१८९०१९	०	३२७०५२०	८८०२१	३४४४१४१	०	३५३२१६२	९५०६३	३७१९६७२	०	३८१४७३५
३२५०२०११ पर्यटन कार्यालयहरु	१०६४०९	३८०५	०	११०२१४	११४९२२	४१०९	०	११९०३१	१२४११५	४४३८	०	१२८५५४

११. वन तथा वातावरण मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

प्रदेश सरकार कार्य विभाजन नियमावली २०७४(संशोधन) तथा मिति २०७८/०८/१५ गतेमा प्रकाशित खण्ड (५) अतिरिताङ्क १९ प्रदेश राजपत्र भाग ३ अनुसार यस मन्त्रालयलाई वन, वातावरण र भू-संरक्षण सम्बन्धी ३१ वटा कार्य जिम्मेवारी तोकिएको छ।वन आर्थिक क्षेत्रका क्षेत्रका मुख्य अङ्ग हुन। यसले देशमा रोजगारीको सिर्जना, वातावरणीय सेवा प्रदान, स्थानीय समुदायको आधारभूत वन पैदावारको आवश्यक्ता पूर्ति गर्नमा सहयोग पुऱ्याउँछ। त्यसैगरी जनसहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक, सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि वन क्षेत्रको प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा वन तथा वातावरण क्षेत्र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रुपमा रहन गएको छ।

सोचः

- वातावरणमैत्री विकास, उत्पादनशील वन, संरक्षित जलाधार र जैविक विविधताको दिगो संरक्षण।

उद्देश्यः

- दिगो वन व्यवस्थापनद्धारा वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि तथा व्यावसायीकरण गर्नुका साथै भू दृश्य (ल्याण्डस्केप) को व्यवस्थापन गरी वन, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु,
- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन मार्फत नदी-नाला, माटो र अन्य प्राकृतिक संरचनाहरुको संरक्षण गरी स्वस्थ्य र सन्तुलित वातावरण कायम राखी पारिस्थितिकीय सेवा प्रवाहलाई अक्षुण्ण राख्नु,
- चुरे क्षेत्रको वन अतिक्रमण स्थायी समाधान गरी एकीकृत संरक्षण र व्यवस्थापन गर्नु,
- वन क्षेत्रलाई उद्योग र पर्यटनसँग आबद्ध समृद्धिका लागि योगदान पुऱ्याउनु,
- वायु प्रदुषण नियन्त्रण गरी नागरिकहरुको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउनु,
- नदीहरुमा हुने प्रदूषण नियन्त्रण गरी नागरिकहरुको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउनु,
- फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन र पुनः प्रयोगका उपायहरुबाट रोजगारी सृजना गर्नु,

- धुँवाधूलो तथा आवाजबाट सिर्जित प्रदूषणको नियन्त्रणका लागि आवश्यक प्रणाली अबलम्बन गर्नु,
- पानीको दिगो उपलब्धता, जलवायुजन्य विपद्का असरहरुको न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तनले मानव स्वस्थ्यमा पार्ने असर नियन्त्रण र जलवायू परिवर्तनले कृषि र खाद्यान्न सुरक्षामा पारेको असरसँग अनुकूलित हुँदै त्यसबाट सिर्जित लाभ र जलवायु कोष र संयन्त्रहरुबाट हुने लाभको अधिकतम् उपयोग गर्नु।

लक्ष्यः

- वन, जैविक विविधता र जलाधारको एकीकृत व्यवस्थापन मार्फत वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि र परिस्थितिकीय सेवा प्रबाहलाई अक्षुण्ण राख्दै सन्तुलित वातावरण कायम गर्ने।

रणनीतिः

(क) वन तथा भू-संरक्षणः

- वन तथा जलाधारको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्न नीति र कार्यान्वयन संरचना निर्माण गर्ने,
- प्रदेशभित्र वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन परियोजनाहरु सञ्चालन गरी मौजुदा एवम् उत्पादित वन पैदावारको उपयोग गर्ने,
- वन्यजन्तु ओहोर-दोहोर हुने जैविक मार्गको विकास तथा क्षतिपूर्ति व्यवस्थाद्वारा मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्ध घटाउने,
- समुदायमा आधारित वन कार्यक्रमलाई थप समावेशी बनाउँदै समुदायका विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई लाभ पुऱ्याउने,
- नदी प्रणालीमा आधारित एकिकृत जलाधार व्यवस्थापनको योजना तर्जूमा गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- चुरे अतिक्रमण र वन्यजन्तु चोरी शिकारी जस्ता गैह्र कानूनी र वातावरण विनाश गर्ने खुल्ला चरिचरन, वन डढेलोजस्ता कार्यमाथि नियन्त्रणका साथै कृषिवनजस्ता वैकल्पिक जीवनयापनका उपायहरुको प्रबर्धन गर्ने,

(ख) वातावरणः

- यातायातका साधनहरु तथा उद्योगलाई वातावरणमैत्री उन्मुख, वैकल्पिक ऊर्जा र स्वच्छ प्रविधिको प्रयोग तथा हरियाली वृद्धि गर्ने,
- नगर तथा नगर उन्मुख क्षेत्रमा ढल प्रशोधन, फोहोरमैला व्यवस्थापन, पुनः प्रशोधन र पुनः प्रयोग विधि अवलम्बन गर्ने,

- कीटनाशक विषादी र रसायनिक मल प्रयोगलाई दुरुत्साहन गरी जैविक उपाय र प्राङ्गारिक मलको प्रयोग र प्लाष्टिक झोलाको सट्टामा स्थानीय सामाग्रीबाट उत्पादित वातावरणमैत्री झोला उपयोगमा ल्याउने,
- प्रदूषण नियन्त्रणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी वातावरण व्यवस्थापनलाई विकास कार्यक्रमको अभिन्न अङ्गका रुपमा आबद्ध गर्ने,
- विकास निर्माणसँग सम्बन्धित प्रस्तावहरुको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने।

(ग) जलवायू परिवर्तन अनुकूलनः

- उपलब्ध पानीका स्रोतहरुको संरक्षण तथा बैकल्पिक उपायहरु अबलम्बन गर्ने,
- चरम जलवायूजन्य घटनाहरुको पहिचान गरी मानवस्वास्थ्यको रक्षा गर्ने,
- जलवायूमैत्री ऊर्जा र कृषि प्रविधिको छनौट र विस्तार गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभिसन्धिहरुबाट बनेका जलवायुकोष र संयन्त्रहरुबाट उपलब्ध वित्तीय सहयोग तथा लाभ हासिल गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३२९ वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१२७७९१२	२७१८८६८	०	३९९६७८०	१३८०१४५	२९३६३७७	०	४३१६५२२	१४९०५५७	३१७१२८८	०	४६६१८४४
३२९०० वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२९६९३६	२१६४४३३	०	२४६१३६९	३२०६९१	२३३७५८८	०	२६५८२७९	३४६३४६	२५२४५९५	०	२८७०९४१
३२९०००११ वन तथा वातावरण मन्त्रालय	५६७१३	४१३५०	०	९८०६३	६१२५०	४४६५८	०	१०५९०८	६६१५०	४८२३१	०	११४३८१
३२९००१०१ भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रम	५०००	१७६०८७८	०	१७६५८७८	५४००	१९०१७४८	०	१९०७१४८	५८३२	२०५३८८८	०	२०५९७२०
३२९००१०२ राष्ट्रिय वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१४४६६८	१५९३५५	०	३०४०२३	१५६२४१	१७२१०३	०	३२८३४५	१६८७४१	१८५८७२	०	३५४६१२
३२९००१०३ वातावरण संरक्षण तथ शहरी वन कार्यक्रम	६७६४१	१९५९५०	०	२६३५९१	७३०५२	२११६२६	०	२८४६७८	७८८९६	२२८५५६	०	३०७४५३
३२९००१०४ वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र	२२९१४	६९००	०	२९८१४	२४७४७	७४५२	०	३२१९९	२६७२७	८०४८	०	३४७७५
३२९०१ वन	८६५९७६	१९९१३५	०	१०६५१११	९३५२५४	२१५०६६	०	११५०३२०	१०१००७४	२३२२७१	०	१२४२३४५

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
निर्देशनालय												
३२९०१०११ वन निर्देशनालय	२६५३८	३८९००	०	६५४३८	२८६६१	४२०१२	०	७०६७३	३०९५४	४५३७३	०	७६३२७
३२९०१०१२ डिभिजन वन कार्यालयहरू	७४५८७२	१३३७३५	०	८७९६०७	८०५५४२	१४४४३४	०	९४९९७६	८६९९८५	१५५९८९	०	१०२५९७४
३२९०१०१३ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यलयहरू	९३५६६	२६५००	०	१२००६६	१०१०५१	२८६२०	०	१२९६७१	१०९१३५	३०९१०	०	१४००४५
३२९९१ संघ सशर्त अनुदान	११५०००	३५५३००	०	४७०३००	१२४२००	३८३७२४	०	५०७९२४	१३४१३६	४१४४२२	०	५४८५५८
३२९९११२० डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)(संघ शसर्त अनुदान)	५३२००	०	०	५३२००	५७४५६	०	०	५७४५६	६२०५२	०	०	६२०५२
३२९९११२१ जलाधार संरक्षण तथा सीमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	६२५००	०	६२५००	०	६७५००	०	६७५००	०	७२९००	०	७२९००

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३२९९११२२ राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	८००	८६३००	०	८७१००	८६४	९३२०४	०	९४०६८	९३३	१००६६०	०	१०१५९३
३२९९११२४ जडिबुटी विकास कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	२२०००	०	२२०००	०	२३७६०	०	२३७६०	०	२५६६१	०	२५६६१
३२९९११२६ वातावरण विभाग(संघ शसर्त अनुदान)	०	३७५००	०	३७५००	०	४०५००	०	४०५००	०	४३७४०	०	४३७४०
३२९९११२८ जैविक विविधता तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	६१०००	१४७०००	०	२०८०००	६५८८०	१५८७६०	०	२२४६४०	७११५०	१७१४६१	०	२४२६११

१२. सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

सहकारी पद्धतिमा आधारित उद्योग व्यवसायको स्थापना गरी देशको आर्थिक तथा समाजिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनु सहकारीको मुख्य उद्देश्य हो। गरिवी निवारण, उत्पादक पूर्ण रोजगारीको सिर्जना, सामाजिक एकीकरण र वातावरण संरक्षणमा सहकारी उद्योग व्यवसायको योगदान महत्वपूर्ण हुने आधारमा संयुक्त राष्ट्र संघले सदस्य राष्ट्रहरुलाई सहकारीको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्न उत्प्रेरित समेत गरेबाट यस क्षेत्रको महत्व प्रष्ट हुन आएको छ। संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाले सन् २०१३ लाई अन्तराष्ट्रिय सहकारी वर्ष घोषणा गरी देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा सहकारी उद्योग व्यवसायको अपरिहार्यताको सन्देश दिएको छ।

नेपालमा वि.स. २०१० सम्ममा सहकारी विभागको स्थापना भए पछि सहकारी क्षेत्रको विकास आरम्भ भएको हो। वि.स. २०१३ साल चैत्र २० गते पहिलो सहकारीको रुपमा चितवन जिल्लामा बखान ऋण सहकारी समितिको गठन भएको थियो।नेपालमा पहिलो पटक वि.सं. २०१६ मा सहकारी ऐन जारी भयो। वि.स. २०४६ साल अगाडिसम्म अनुकूल राजनीतिक वातावरणको अभावले सहकारी क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकेन। प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापना पछि सहकारीका अन्तराष्ट्रिय रुपमा स्वीकार गरिएका मूल्य र सिद्धान्तहरुको पृष्ठभूमिमा सहकारी ऐन, २०४८ जारी भयो। नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ तथा हाल नेपालको संविधानले देशको समग्र आर्थिक विकासका लागि सरकार, सहकारी र निजीक्षेत्रलाई संयुक्त रुपमा परिचालन गर्ने ३ खम्वे अर्थ नीतिको संवैधानिक व्यवस्था समेत गरेको छ।

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५१ को उपधारा (घ) (१) मा **सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकास मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने** र उपधारा (३) मा **सहकारी क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय विकासमा अत्याधिक परिचालन गर्ने** संवैधानिक नीति रहेको छ। यस्तै संविधानको अनुसूची ९ अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूचीमा सहकारीको व्यवस्था गरिएको छ। सोही अनुरुप बागमती प्रदेशको प्रदेश सहकारी ऐन, २०७६ तथा प्रदेश सहकारी नियमावली, २०७६ प्रचलनमा रहेका छन्। सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, बागमती प्रदेश सरकारको मिति २०८१/०७/२७ को निर्णयानुसार गठन भई मिति २०८१/०८/०७ गतेदेखि क्रियाशील रहेको छ। यस मन्त्रालय अन्तर्गत प्रदेश सहकारी रजिष्ट्रारको कार्यालय, सहकारी तालिम केन्द्र र प्रदेश समस्याग्रस्त सहकारी व्यवस्थापनको कार्यालय गरी ३ वटा कार्यालयहरु रहेका छन्। बचत तथा ऋण, बहुउद्देश्यीय, कृषि, दुग्ध सहकारी र अन्य सहकारी संस्था गरी यस प्रदेशमा जम्मा ३२२९ वटा सहकारी संस्था रहेका छन्।

संघीय राजधानी भएको यो वागमती प्रदेश, सवैभन्दा वढी औद्योगीकरण भएको व्यापारिक प्रतिष्ठान लगायत ठूलो संख्यामा उपभोक्ता भएकोले कृषि उत्पादन लगायत अन्य उत्पादनहरुको वजार सम्भावना उच्च हुनु नै यस प्रदेशको गरिबी न्युनीकरणको ठूलो अवसर हो। हाल गरिबी निवारण सम्वन्धी प्रादेशिक नीतिको मस्यैदा लेखन भइ सकेको र विभिन्न मन्त्रालयहरुबाट लक्षित समुदायहरुको सशक्तीकरण कार्यक्रम संचालन हुनु यस प्रदेशको गरिबी न्यूनीकरणका सम्भावनाहरु हुन। नेपालको जीवनस्तर

सर्वेक्षण २०७९।८० अनुसार नेपालको गरीबीको दर २०.३ प्रतिशत रहेको छ भने वागमती प्रदेशको गरीवी दर १२.६ प्रतिशत रहेको छ। काठमाण्डौ उपत्यकाको गरिबी ७.३८ प्रतिशत, काठमाण्डौ उपत्यका वाहेक बागमतीको शहरी गरिबी १४.१५ प्रतिशत र ग्रामीण गरिबी २५.६१ प्रतिशत रहेकोबाट गरिबीको दर अझै पनि ग्रामिण क्षेत्रमा सघन रहेको देखिन्छ। संघीय मन्त्रालयबाट विपन्न घर परिवार परिचयपत्र वितरण विभिन्न जिल्लामा भइसकेकोमा सो कार्य वागमती प्रदेशमा अन्तिम चरणमा पुगेको छ।

उद्देश्यः

- सहकारी संस्था, सहकारी संघ तथा सहकारी बैंक सम्वन्धमा प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्डको तर्जुमा र कार्यान्वयन, संचालनमा अनुमति, नियमन, तथ्यांक व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसंधान गर्ने,
- सहकारी वचत तथा ऋण परिचालन सम्वन्धी प्रादेशिक मापदण्ड निर्धारण र नियमन गर्ने,
- सहकारी सम्वन्धमा संघीय, अन्तर प्रादेशिक र स्थानीय तहका संघ संस्थासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- सहकारी क्षेत्रको विकास तथा प्रवर्द्धन, क्षमता अभिवृद्धि र परिचालन गर्ने,
- प्रदेश भित्र सहकारी संस्थाहरुको दर्ता, नियमन, प्रशिक्षण तथा अनुगमन गर्ने,
- अर्थिक विकासमा निजी, सहकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- गरिबी निवारण सम्वन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड एवं योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन तथा अध्ययन अनुसंन्धान, सर्वेक्षण, सूचना संकलन, गरिब घर परिवार पहिचान, सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणमा जोड दिने,
- स्वरोजगार एवं रोजगारमूलक सीप विकास तालिम प्रदान गर्ने,
- उघमशीलता र रोजगार क्षमताको विकास गर्ने,
- गरिवको भौतिक अवस्था सुधार ल्याउने,
- निर्णय प्रकृयामा सहभागिता बढाउदै सामाजिक हैसियतमा परिवर्तन ल्याउने।

लक्ष्यः

- सहकारी क्षेत्रको सुदृढीकरण गरी पूँजी परिचालन गर्ने, स्थानीय तह र सहकारी संघ/संस्थाहरुको साझेदारी मार्फत उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने,
- बित्तीय र व्यवस्थापकीय जोखिममा रहेका सहकारी संस्थाहरुको नियमन र सुपरिवेक्षण कार्यलाई प्रभावकारी वनाई वचतकर्ताको निक्षेपलाई सुरक्षित गरिने,

- समस्याग्रस्त सहकारी सस्थाहरुको समस्या समाधानका लागि उचित कदम चालिने,
- प्रदेशभित्र गरिबीको रेखामुनी रहेका अल्पसंख्यक, विपन्न र सिमान्तकृत वर्गका लागि सशक्तिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने,
- रोजगारी वृद्धि, गरिबी न्यूनीकरणमा दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्ने तथा धनी र गरिब, सहर र गाउँबिचको आर्थिक असमानता कम गर्ने।

रणनीतिः

- प्रदेश सहकारी नीति तर्जुमा गरी वित्तीय तथा व्यवस्थापकीय जोखिममा रहेका सहकारी संस्थाहरुको अध्ययन, विश्लेषण र वर्गीकरण गर्नुका साथै बचतकर्ताहरुको बचत तथा लगानी संरक्षणमा जोड दिइनेछ,
- सहकारी संस्थाहरुको सम्पूर्ण अभिलेख सुरक्षित र व्यवस्थित राख्न अभिलेखहरुको डिजिटाइजेसन गरिनेछ,
- उत्पादनमूलक सहकारी, संघ/संस्थाहरुको प्रभावकारी उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणको लागि प्रविधि, मेशिनरी उपकरण तथा सीप हस्तान्तरण मार्फत प्रोत्साहन गरिनेछ,
- गरिब परिवारको उत्थान एवम् विपन्न, सिमान्तकृत समुदायको क्षमता विकास, दलित, पिछडिएका तथा बञ्चितीकरणमा परेका समुदायका लागि आयआर्जन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ,
- उद्यमशीलता र रोजगार क्षमताको विकास गर्ने,
- निर्णय प्रकृयामा सहभागिता वढाउदै सामाजिक हैसियतमा परिवर्तन ल्याउने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३३६ सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	२१६९१६	४०९०५	०	२५७८२१	२३४२६९	४४१७७	०	२७८४४७	२५३०११	४७७१२	०	३००७२२
३३६०४ सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	२१६९१६	४०९०५	०	२५७८२१	२३४२६९	४४१७७	०	२७८४४७	२५३०११	४७७१२	०	३००७२२
३३६०४०११ सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	१२८५०२	२८२००	०	१५६७०२	१३८७८२	३०४५६	०	१६९२३८	१४९८८५	३२८९२	०	१८२७७७
३३६०४०१६ बागमती प्रदेशको समस्याग्रस्त सहकारी व्यवस्थापन समितिको कार्यालय, काठमाडौं	२९५९१	३०१५	०	३२६०६	३१९५८	३२५६	०	३५२१४	३४५१५	३५१७	०	३८०३२
३३६०४०१७ सहकारी तालिम केन्द्र, चितवन	२८०९७	१०५०	०	२९१४७	३०३४५	११३४	०	३१४७९	३२७७२	१२२५	०	३३९९७
३३६०४०१९ प्रदेश सहकारी रजिष्ट्रारको कार्यालय, काठमाडौं	३०७२६	८६४०	०	३९३६६	३३१८४	९३३१	०	४२५१५	३५८३९	१००७८	०	४५९१७

१३. भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय

पृष्ठभुमिः

नेपालको संविधानले निर्दिष्ट गरे बमोजिम प्रदेशको एकल तथा साझा अधिकार, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक आवधिक लक्ष्य, दिगो विकासका लक्ष्य आदि पुरा गर्न प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावलीमा तोकिएको कार्य जिम्मेवारीहरु पुरा गर्दै बागमती प्रदेशका १३ जिल्लाहरुमा सडक, भवन, आवास तथा शहरी पूर्वाधार निर्माण, विकास तथा मर्मत सम्भार गर्ने नीति, कानून, मापदण्ड, गुरुयोजना, कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरी अनुगमन, मुल्यांकन तथा विविध अध्ययन अनुसन्धान लगायतका कार्यसम्पादन यस मन्त्रालय तथा मातहत निकायहरुबाट भईरहेको छ ।

सोचः

- "बागमती प्रदेश सम्वृद्धिको आधारः दिगो, उच्च र गुणस्तरीय पूर्वाधार"

उद्देश्यः

- प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो, सुरक्षित, वातावरणमैत्री र मितव्ययी यातायात पूर्वाधार निर्माण, संचालन, व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार मार्फत् आर्थिक क्रियाकलाप विस्तार र सेवा प्रवाहको प्रभावकारिता बढाउनुको साथै संघ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश बीच तथा प्रदेश र स्थानीय तह बीच सम्बन्ध अन्तर सम्बन्ध स्थापित गर्नु,
- व्यवस्थित बस्ती विकास गरी सबैका लागि सुलभ, सुरक्षित र वातावरणमैत्री आवासको प्रवर्द्धन गर्नु,
- आधुनिक प्रविधियुक्त, सुविधासम्पन्न, व्यवस्थित, सुरक्षित एवम् मौलिक कला संस्कृति पहिचानयुक्त शहरको विकास गर्नु,
- आर्थिक अवसरहरुको सिर्जना गरी रोजगारी अभिवृद्धि गरी शहरी क्षेत्रको विकास गर्नु।

लक्ष्यः

- श्रम सम्मान, सिर्जनात्मकता, उत्पादकत्व वृद्धि तथा रोजगारी वृद्धि गर्न गुणस्तरीय पूर्वाधारहरुको निर्माण गरी प्रदेशका नागरिकहरुलाई सर्वसुलभ सुविधायुक्त व्यवस्थित र पहिचानयुक्त बस्ती विकास गर्ने र सुरक्षित तथा भरपर्दो सडक संजाल एवं यातायात पूर्वाधारको विकास गर्ने।

रणनीतिः

- भूगोल, जनसंख्या, पहुँचको सघनता तथा आर्थिक क्षमताका आधारमा दिगो तथा गुणस्तरीय सडक पूर्वाधारको विकास, विस्तार तथा सम्भार गर्दै कुल यातायात खर्चमा न्यूनीकरण गर्दै वातावरण मैत्री दिगो विकासमा जोड दिने,
- राष्ट्रिय राजमार्ग सम्मको पँहुचमार्ग र स्थानीय तहको केन्द्र सम्मको पहुँच सहितको सन्तुलित सडक सञ्जालको विकास गर्ने,
- यातायात क्षेत्रमा सडक पूर्वाधारप्रतिको अधिक निर्भरता कम गर्न दिगो, मितव्ययी तथा नविनतम वैकल्पिक यातायात पूर्वाधार तथा प्रणालीहरुको अध्ययन तथा विकास गरी स्थानीय स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग गर्दै आयातलाई न्यूनीकरण गर्दै जाने,
- लगानीका वैकल्पिक स्रोतको खोजि तथा प्रतिफलको र जोखिमको मुल्याङ्कन गरी न्यायोचित वितरण हुन सक्ने उपयुक्त खरिद विधिको प्रयोग गर्दै यातायात पूर्वाधार क्षेत्रमा सरकारी कोषमाथिको व्ययभार कम गर्ने,
- संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिको लागि नयाँ सिप र प्रविधिको विकास गर्ने,
- वातावरणमैत्री विकास गर्दै गुणस्तरिय, सुरक्षित र आधुनिक आवासको विकास गर्ने,
- सरकारी भवनको डिजाइन, निर्माण, प्रयोग, मर्मत सम्भारमा एकद्वार प्रणाली लागू गर्दै भवन तथा शहरी नीतिलाई क्रमशः कार्यान्वयनमा ल्याउने,
- आवासको वर्गीकरण (स्थायी, संयुक्त, मिश्रीत, भाडाको, अस्थायी),
- जोखिममा आधारित भू-उपयोग योजना तयार गरी सुरक्षित र एकिकृत बस्ति विकास गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	४४८१६९	२४३५३७३५	०	२४८०१९०४	४८४०२३	२६३०२०३४	०	२६७८६०५६	५२२७४४	२८४०६१९७	०	२८९२८९४१
३३७०० भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	८२७६९	१७८१२९१५	०	१७८९५६८४	८९३९१	१९२३७९४८	०	१९३२७३३९	९६५४२	२०७७६९८४	०	२०८७३५२६
३३७०००११ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	८२७६९	७५४९००	०	८३७६६९	८९३९१	८१५२९२	०	९०४६८३	९६५४२	८८०५१५	०	९७७०५७

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३३७०००१५ प्रादेशिक लोकमार्ग	०	१६६९६९०	०	१६६९६९०	०	१८०३२६५	०	१८०३२६५	०	१९४७५२६	०	१९४७५२६
३३७०००१६ प्रादेशिक मार्ग	०	४२७८०९०	०	४२७८०९०	०	४६२०३३७	०	४६२०३३७	०	४९८९९६४	०	४९८९९६४
३३७०००१७ शहरी तथा स्थानीय सडक	०	८६८६९५५	०	८६८६९५५	०	९३८१९११	०	९३८१९११	०	१०१३२४६४	०	१०१३२४६४
३३७०००१८ प्रादेशिक सडकपुल तथा झोलुङ्गेपुल	०	२०४५४८०	०	२०४५४८०	०	२२०९११८	०	२२०९११८	०	२३८५८४८	०	२३८५८४८
३३७०००१९ सडक मर्मत सम्भार, सुरक्षा तथा अन्य पूर्वाधार	०	२४२५००	०	२४२५००	०	२६१९००	०	२६१९००	०	२८२८५२	०	२८२८५२
३३७००१२१ बागमती प्रदेश जनता आवास कार्यक्रम	०	१३५३००	०	१३५३००	०	१४६१२४	०	१४६१२४	०	१५७८१४	०	१५७८१४
३३७०१ यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय	२४१४००	३०१३२५	०	५४२७२५	२६०७१२	३२५४३१	०	५८६१४३	२८१५६९	३५१४६५	०	६३३०३४
३३७०१०११ यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय	४७१००	९२७००	०	१३९८००	५०८६८	१००११६	०	१५०९८४	५४९३७	१०८१२५	०	१६३०६३
३३७०१०१२ पूर्वाधार विकास कार्यालयहरु	१९४३००	२०८६२५	०	४०२९२५	२०९८४४	२२५३१५	०	४३५१५९	२२६६३२	२४३३४०	०	४६९९७२
३३७०४ भवन, आवास तथा शहरी विकास	९६८००	४४०३९००	०	४५००७००	१०४५४४	४७५६२१२	०	४८६०७५६	११२९०८	५१३६७०९	०	५२४९६१६
३३७०४०११ शहरी विकास तथा भवन कार्यालयहरु	९६८००	४४०३९००	०	४५००७००	१०४५४४	४७५६२१२	०	४८६०७५६	११२९०८	५१३६७०९	०	५२४९६१६
३३७९१ संघ सशर्त अनुदान	२७२००	१८३५५९५	०	१८६२७९५	२९३७६	१९८२४४३	०	२०११८१९	३१७२६	२१४१०३८	०	२१७२७६४
३३७९११३९ आवास	०	१८८००	०	१८८००	०	२०३०४	०	२०३०४	०	२१९२८	०	२१९२८

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
व्यवस्था कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)												
३३७९११४० झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	१००००	०	१००००	०	१०८००	०	१०८००	०	११६६४	०	११६६४
३३७९११४१ स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुंच सुधार परियोजना(संघ शसर्त अनुदान)	०	२९००००	०	२९००००	०	३१३२००	०	३१३२००	०	३३८२५६	०	३३८२५६
३३७९११४२ बैकल्पिक सहायक राजमार्ग विकास कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	५००००	०	५००००	०	५४०००	०	५४०००	०	५८३२०	०	५८३२०
३३७९११४३ सडक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	६६०००	०	६६०००	०	७१२८०	०	७१२८०	०	७६९८२	०	७६९८२
३३७९११४५ ग्रमिण सडक संजाल सुधार आयोजना -ए एफ(संघ शसर्त अनुदान)	२७२००	८५७७९५	०	८८४९९५	२९३७६	९२६४१९	०	९५५७९५	३१७२६	१०००५३२	०	१०३२२५८
३३७९११४६ बस्ती विकास कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	०	५४३०००	०	५४३०००	०	५८६४४०	०	५८६४४०	०	६३३३५५	०	६३३३५५

१४. युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

पृष्ठभुमिः

राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणमा युवावर्गको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको हुन्छ। साहस, सिर्जनशीलता, सिक्ने क्षमता एवम् उच्च आत्मविश्वासका कारण यो वर्गलाई राष्ट्र निर्माणको प्रमुख स्रोतसमेत मानिएको छ। नेपालको संविधानमा राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने, युवाको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्दै व्यक्तित्व विकास गर्ने तथा राज्यको सर्वाङ्गीण विकासमा योगदानका लागि उपयुक्त अवसर प्रदान गर्ने उल्लेख छ। साथै विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै युवाको सर्वाङ्गीण विकास, सशक्तीकरण र युवा उद्यमशीलता लागि गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ।

खेलकुदलाई स्वस्थ्य तथा अनुशासित व्यक्ति तथा समाज निर्माण गर्ने माध्यमका रूपमा लिने गरिन्छ। व्यक्तिको शारीरिक तन्दुरुस्ती, सामाजिक, मानसिक र संवेगात्मक पक्षको सन्तुलित विकासमा खेलकुदको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। त्यसैले खेलकुद विकासका लागि योजनाबद्ध रूपमा भौतिक पूर्वाधारको विकास तथा अन्य नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था गर्न आवश्यक छ।

यसै सन्दर्भमा प्रदेश सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०८१।०२।०२ को निर्णयानुसार प्रदेश सरकार, बागमती प्रदेश (कार्य विभाजन) नियमावली,, २०७४ मा हेरफेर भई तत्कालिन सामाजिक विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा रहेको युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको कार्यजिम्मेवारी यो मन्त्रालय स्थापना भई हस्तान्तरण भएको हो। बागमती प्रदेश (कार्य विभाजन) नियमावलीअनुसार यस मन्त्रालयको प्रमुख कार्यक्षेत्र तथा कार्य जिम्मेवारीमा युवासम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने,, खेलकुदसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन, खेलकुद तथा खेलकुद पूर्वाधारको विकास र प्रवर्द्धन, खेलकुद प्रशासन र खेलकुदसम्बन्धी संघसंस्थाको नियमन र समन्वय, राष्ट्रिय र प्रादेशिक खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना र सहभागिता, प्रदेश खेलकुद विकास परिषद्,, प्रदेश युवा परिषद् र युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी अन्य गतिविधि लगायत तोकिएको छ।

सोच

- युवाको सर्वाङ्गीण विकास राष्ट्र निर्माणको आधार।

उद्देश्य

- युवा उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धिमार्फत जनसाङ्ख्यिक लाभ लिने,
- युवामा नेतृत्व विकास, नीति निर्माण र विकासमा सहभागिता वृद्धि गर्ने,
- खेलकुद क्षेत्रको विकास गर्ने।

लक्ष्य

- उद्यमशीलता, रोजगारी र खेलकुद मार्फत राष्ट्र निर्माणमा युवाहरुको योगदान वृद्धि गर्ने।

रणनीति

- उद्यमशिल बन्न चाहने युवाहरूलाई लक्षित गरी युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषसँगको सहकार्यमा युवाहरूलाई सहुलियतपूर्ण कर्जा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइने छ,
- नीति निर्माण र विकासका विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको अर्थपूर्ण सुनिश्चितता गर्ने,
- स्थानीय तहमा एक बहुउद्देश्यीय खेल मैदान निर्माण गरिने छ।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३४३ युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	३२६२१५	८४१८२३	०	११६८०३८	३५२३१२	९०९१६९	०	१२६१४८१	३८०४९७	९८१९०२	०	१३६२४००
३४३०० युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	१०४७१५	५३४७०३	०	६३९४१८	११३०९२	५७७४७९	०	६९०५७१	१२२१४०	६२३६७८	०	७४५८१७

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३४३०००११ युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	१०४७१५	५३४७०३	०	६३९४१८	११३०९२	५७७४७९	०	६९०५७१	१२२१४०	६२३६७८	०	७४५८१७
३४३०२ प्रदेश खेलकुद विकास परिषद्	१७२०००	२९९५१०	०	४७१५१०	१८५७६०	३२३४७१	०	५०९२३१	२००६२१	३४९३४८	०	५४९९६९
३४३०२०११ प्रदेश खेलकुद विकास परिषद्	१७२०००	२९९५१०	०	४७१५१०	१८५७६०	३२३४७१	०	५०९२३१	२००६२१	३४९३४८	०	५४९९६९
३४३०३ प्रदेश युवा परिषद्	४९५००	७६१०	०	५७११०	५३४६०	८२१९	०	६१६७९	५७७३७	८८७६	०	६६६१३
३४३०३०११ प्रदेश युवा परिषद्	४९५००	७६१०	०	५७११०	५३४६०	८२१९	०	६१६७९	५७७३७	८८७६	०	६६६१३

१५. सामाजिक विकास मन्त्रालय

पृष्ठभूमिम

नेपालको संविधानले शिक्षा सम्वन्धी हक, महिला, वालवालिका लगायत लक्षित वर्ग र समुदायको हक र अधिकारको संरक्षण तथा सम्वर्धन गर्न मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। यही सन्दर्भमा संघीयताको मर्म अनुरुप संघीय सम्भावनाको प्रदेश तहमा सामाजिक क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यहरु सम्पादन गर्ने जिम्मेवारीसहित सामाजिक विकास मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। यस मन्त्रालय अन्तर्गत शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि, गरिबी निवारण, महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्ग, सामाजिक सुरक्षा र सिपमूलक तालिम जस्ता विषय क्षेत्रहरुको कार्यक्षेत्र तोकिएको छ। नागरिकलाई सर्वसुलभ गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु, अपाङ्ग तथा अशक्त नागरिकलाई समान व्यवहार र विषेश सेवा सुविधा उपलब्ध गराउनु, नागरिकमा शिक्षा, सिप र दक्षता विकास गराई रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्नु, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा खोज र नवप्रवर्तनमा जोड दिनु र सामाजिक क्षेत्रको संरक्षण र विकास गर्नु यस मन्त्रालयको मुख्य भूमिका रहेको छ।

सोचः

- **"गुणस्तरीय शिक्षा र सीप , सामाजिक रुपान्तरणका लागि शिक्षित जनता"**

उद्धेश्यः

- गुणस्तरीय शिक्षामा सवैको पहुँच पुऱ्याउने,
- शिक्षालाइ उद्धम तथा रोजगारीसँग प्रत्यक्ष जोडिने वनाउने,
- स्वदेशी वजारको माग अनुरुप उच्च शिक्षालाइ प्रयोगात्मक र गुणस्तरीय वनाउने।

लक्ष्यः

- गुणस्तरीय, व्यावसायिक र सीपयुक्त शिक्षा प्रदान गर्ने,
- विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा अनुसन्धान र नवप्रवर्तनको संस्कृतिको विकास गर्ने,
- सामाजिक, आर्थिक तथा राजनीतिक अवसरहरुमा समान सहभागिताको सुनिश्चितता गरी लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र सशक्तीकरण गर्ने,

- बालबालिका विरुद्ध हुने सबै प्रकारका शारीरिक तथा मानसिक हिंसा, क्षति वा दुर्व्यवहारबाट बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरुलाई संरक्षण गर्ने,
- ज्येष्ठ नागरिकका सेवा सुविधाहरुको पहुँचलाई सहज बनाई उनीहरुलाई सुरक्षित र सम्मानित तुल्याउनुका साथै सामाजिक संरक्षणका कार्यक्रमलाई समावेसी, गुणस्तरीय एवम् प्रभावकारी बनाई लोक कल्याणकारी राज्यको स्थापना गर्न सघाउ पुऱ्याउने,
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको अधिकारको सुनिश्चितता गर्दै उनीहरुको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने,
- सामाजिक संरक्षणका कार्यक्रमलाई समावेशी, गुणस्तरिय एवम् प्रभावकारी बनाई लोक कल्यणकारी राज्यको स्थापना गर्न सघाउ पुऱ्याउने,
- रोजगारी एवम् स्वरोजगारीका लागि सिपमुलक तालिमको विस्तार गर्ने।

रणनीतिः

- दिगो विकासका लक्ष्य, नेपाल सरकारको सोहौं योजना र प्रदेश सरकारको दोस्रो आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका सोच, लक्ष्य र उद्धेश्य प्राप्तिलाई आयोजना वा कार्यक्रमहरु छनोटको आधारको रुपमा लिइनेछ,
- सङ्घीय र स्थानीय सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरी कार्यक्रमहरु तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ,
- अल्पसङ्ख्यक, सिमान्तकृत, दलित, महिला र पिछडिएको क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिइ कार्यक्रमहरुको छनोट तथा सेवा प्रवाहमा जोड दिइनेछ,
- स्वरोजगार एवम् सीपमुलक तालिम मार्फत युवाहरुलाई रोजगारी अवसरहरुमा वृद्धि गरिनेछ।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३५० सामाजिक विकास मन्त्रालय	३६३५२६१	७२४४८४	०	४३५९७४५	३९२६०८२	७८२४४३	०	४७०८५२५	४२४०१६८	८४५०३८	०	५०८५२०७
३५०००	५८२८२०	८९६५	०	५९१७८५	६२९४४६	९६८२	०	६३९१२८	६७९८०१	१०४५७	०	६९०२५८
३५०००११ सामाजिक विकास मन्त्रालय	४६८४९९	८००५	०	४७६५०४	५०५९७९	८६४५	०	५१४६२४	५४६४५७	९३३७	०	५५५७९४

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३५००००२१ प्रदेश प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा एवंम् तालिम परिषद्, हेटौडा	११४३२१	९६०	०	११५२८१	१२३४६७	१०३७	०	१२४५०३	१३३३४४	११२०	०	१३४४६४
३५००१ शिक्षा विकास निर्देशनालय	१८५९८११	६४३९४४	०	२५०३७५५	२००८५९६	६९५४६०	०	२७०४०५५	२१६९२८४	७५१०९६	०	२९२०३८०
३५००१०११ शिक्षा विकास निर्देशनालय	१८५९८११	६४३९४४	०	२५०३७५५	२००८५९६	६९५४६०	०	२७०४०५५	२१६९२८४	७५१०९६	०	२९२०३८०
३५००३ शिक्षा तालिम केन्द्र	५५७३०	२२७५	०	५८००५	६०१८८	२४५७	०	६२६४५	६५००३	२६५४	०	६७६५७
३५००३०११ शिक्षा तालिम केन्द्र	५५७३०	२२७५	०	५८००५	६०१८८	२४५७	०	६२६४५	६५००३	२६५४	०	६७६५७
३५०९१ संघ सशर्त अनुदान	११३६९००	६९३००	०	१२०६२००	१२२७८५२	७४८४४	०	१३०२६९६	१३२६०८०	८०८३२	०	१४०६९१२
३५०९११२५ राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड(संघ शसर्त अनुदान)	६९०००	०	०	६९०००	७४५२०	०	०	७४५२०	८०४८२	०	०	८०४८२
३५०९११२६ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)(संघ शसर्त अनुदान)	९१७६००	४७२००	०	९६४८००	९९१००८	५०९७६	०	१०४१९८४	१०७०२८९	५५०५४	०	११२५३४३

मन्त्रालय / बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३५०९११४१ विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना-(प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि)(संघ शसर्त अनुदान)	१३७३००	२०१००	०	१५७४००	१४८२८४	२१७०८	०	१६९९९२	१६०१४७	२३४४५	०	१८३५९१
३५०९११४७ राष्ट्रपति महिला सशक्तीकरण परियोजना कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१३०००	०	०	१३०००	१४०४०	०	०	१४०४०	१५१६३	०	०	१५१६३
३५०९११४८ सामाजिक विकास कार्यक्रम (संघ शसर्त अनुदान)	०	२०००	०	२०००	०	२१६०	०	२१६०	०	२३३३	०	२३३३

१६. स्वास्थ्य मन्त्रालय

पृष्ठभूमिः

नेपालको संविधानले गरेको तीन तहको शासकीय स्वरूप अनुरुप गठित प्रदेश सरकारका मन्त्रालयहरू मध्ये स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या क्षेत्रको जिम्मेवारी सम्पादन गर्ने गरी मिति २०७८/०५/२३ गते प्रदेश सरकार कार्यविभाजन नियमावली, २०७४ को अनुसूची हेरफेर गरी साविकमा सामाजिक विकास मन्त्रालयको स्वास्थ्यसम्बन्धी महाशाखाहरूले गर्दै आएको काम कारबाही छुट्टै मन्त्रालयमार्फत गर्ने गरी स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्थापना गरिएको हो। बागमती प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०८० ले स्वास्थ्य मन्त्रालयलाई २१ वटा बुँदाहरूमा कार्य जिम्मेवारी तोकेको छ। विशेष गरी यस मन्त्रालयलाई प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक तथा प्रशामक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन, स्वास्थ्य क्षेत्रको मानव स्रोत विकास र व्यवस्थापन, औषधीको निगरानी, खोप, परिवार योजना, पोषण तथा जनसङ्ख्या व्यवस्थापन जस्ता विषय क्षेत्रहरुको कार्य जिम्मेवारी तोकिएको छ।

नागरिकलाई सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु र सरुवा तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा रोकथाम, स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन, राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिम औषधी तथा स्वास्थ्य प्रविधि सम्बन्धी सामाग्रीहरूको परिचालन, व्यवस्थापन तथा नियमन गर्ने; स्वास्थ्य संस्थाहरुको अनुमति, नवीकरण, सञ्चालन, अनुगमन, नियमन तथा खारेजी गर्ने; स्वास्थ्य बीमा लगायतका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापन तथा नियमन गर्ने; प्रदेश स्वास्थ्य जनशक्तिको विकास, व्यवस्थापन तथा नियमन गर्ने; औषधीको समुचित प्रयोगलाई प्रवर्धन गर्दै सुक्ष्मजैविक प्रतिरोध (Anti- Microbial Resistance) न्यूनीकरण गर्ने; अत्यावश्यक औषधी तथा स्वास्थ्य सामाग्रीको खरिद तथा आपूर्ति व्यवस्थापन; स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने; निश्चित जनस्वास्थ्य समस्याहरूको रुपमा रहेका रोगहरूको निगरानी (Surveillance) गर्ने; सूर्ति, मदिरा तथा लागूऔषधीहरूको मापदण्ड, नियन्त्रण तथा नियमन गर्ने जस्ता कार्यहरू यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र पर्दछन्।

स्वास्थ्य क्षेत्रमा आपतकालीन अवस्था, विपद् र महामारी व्यवस्थापन, आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह, आपतकालीन अवस्थाका लागि औषधीजन्य सामाग्रीको बफरस्टक व्यवस्थापन गर्ने; सरुवा तथा नसर्ने रोगको रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्ने; राष्ट्रिय मापदण्डअनुरुप स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी भौतिक पूर्वधार विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने; स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापनसम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने; आयुर्वेद, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथी, प्राकृतिक चिकित्सालगायतका अन्य प्रचलित परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवासम्बन्धी प्रदेशस्तरीय मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने; जनसङ्ख्या,

बसाइसराइ र परिवार योजनासम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, अध्ययन तथा अनुसन्धान, सूचना प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन; र क्षमता अभिवृद्धि र संस्थाहरूसँगको सम्पर्क र समन्वय जस्ता कार्यहरू समेत यसै मन्त्रालयको कार्यजिम्मेवारीभित्र पर्दछन्।

सोचः

- स्वस्थ नागरिक; गुणस्तरीय जीवनयापन,
- जनसंख्या तथा बसाइँसराईको उचित व्यवस्थापन।

उद्धेश्यः

- आधारभूत स्वास्थ्य सेवा नि:शुल्क र सर्वसुलभ रुपमा उपलब्ध गराउने,
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्ने,
- स्वास्थ्यमा लगानी अभिबृद्धि गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा बहुपक्षीय समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्ने,
- पारदर्शि, जवाफदेही, उत्तरदायी, नागरिकमैत्री, उत्थानशिल स्वास्थ्य प्रणालीको विकास गर्ने,
- महामारी र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको पूर्वतयारी र व्यवस्थापन गर्ने,
- बसाइँसराई तथा शहरीकरणको व्वयस्थापन गर्ने,
- जनसाङ्ख्यिक लाभांसको सदुपयोग गर्ने,
- जनसङ्ख्या व्यवस्थापन सम्वन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने,
- प्रदेशको आवश्यकता अनुरुप जनसंख्या व्यवस्थापन गर्ने।

लक्ष्यः

- स्वास्थ्य सेवामा प्रदेशबासी सबै नागरिकको सर्वव्यापि पहुँच स्थापित गरी जवाफदेही स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने,
- जनसंख्या तथा बसाइँसराईको उचित व्यवस्थापन।

रणनीतिः

(क) **स्वास्थ्य**

- निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको उपलब्धताको सुनिश्चितता गर्ने,
- बालबालिका, किशोरकिशोरी र महिलाको स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका अधिकार सुनिश्चित गरिनेछ,
- स्थानीय तहको सहकार्यमा स्वास्थ्य सेवा एवं संस्थाको सुदृढीकरण गर्ने,
- विशेषज्ञ र विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवाको सुदृढीकरण गरी समतामुलक पहुँच र उपयोगलाई विस्तार गर्ने,
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेशको जनसंख्या, भूगोल तथा स्वास्थ्य समस्या अनुरुप दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको उत्पादन र व्यवस्थापन गर्ने,
- प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक तथा प्रशामक (प्यालियटिभ) स्वास्थ्य सेवालाई स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँचको अवधारणा अनुरुप विकास तथा विस्तार गर्ने,
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न समयानुकुल स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास गरी स्वास्थ्य संस्था र सेवालाई प्रविधि मैत्री बनाउने,
- मानसिक रोगको प्राथमिकताका साथ रोकथाम, नियन्त्रण एवं उपचारको व्यवस्था मिलाउने,
- नसर्ने रोगको प्राथमिकताका साथ रोकथाम, नियन्त्रण एवं उपचारको व्यवस्था मिलाउने,
- गुणस्तरीय पोषण सेवाको सुनिश्चितता गरी पोषण अवस्थाको सुधार गर्ने,
- आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा, होमियोप्याथि, युनानी, आम्ची तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सा प्रणालीलाई प्रवर्द्धन र विस्तार गर्दै लग्ने,
- स्वास्थ्य सेवाको उपभोगमा हुने व्यक्तिगत व्ययभारलाई कम गर्ने र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सहज र सुलभ रुपमा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ,
- सबै नीतिमा स्वास्थ्य अवधारणा कार्यान्वयन गरी रोग रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि स्वास्थ्यका सामाजिक निर्धारकको सम्वोधन गरिनेछ,
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सरकारी, गैर सरकारी, सहकारी, सामुदायिक र निजी क्षेत्रसँग बहुपक्षीय समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्ने,
- प्रदेशको अर्थतन्त्रलाई योगदान पुग्ने गरी बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्यमा स्वास्थ्य पर्यटनको अवधारणालाई अवलम्बन गर्ने,
- कार्यस्थलमा काम गर्ने स्वास्थ्यकर्मी, श्रमिक र कामदारहरुको पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाको सुनिश्चितता गरिनेछ,

- स्वास्थ्य प्रणालीमा सुशासन कायम गरी स्वास्थ्य सेवालाई थप उत्तरदायी तथा जवाफदेही बनाइनेछ,
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा अनुगमन, मूल्याङ्कन र अनुसन्धान पद्धतिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवामा विद्युतीकरण (डिजिटलाइजेसन) र नवप्रवर्तक प्रविधिहरु (इन्नोभेटिभ टेक्नोलोजिज) को विकास, विस्तार र नियमन गर्ने,
- स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई एकिकृत, सुदृढ र प्रविधि मैत्री बनाइ यसको विश्लेषण र उपयोग गरी तथ्यमा आधारित स्वास्थ्य योजना तर्जुमा गर्ने,
- जनस्वास्थ्य विपद् तथा प्रकोपको पूर्व तयारी, रोकथाम, न्यूनीकरण, नियन्त्रण गरी प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने,
- किटजन्य, पशुपंछिजन्य लगायतका सरुवा रोगहरुको रोकथाम, निवारण र नियन्त्रण गर्ने,
- वातावरणीय प्रभाव, जलवायू परिवर्तन तथा स्वास्थ्यजन्य फोहरका कारणले स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने प्रतिकूल असरको न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने।

(ख) **जनसङ्ख्या**

- बढ्दो शहरीकरण, जनसाङ्ख्यिक परिवर्तन, आन्तरिक तथा वाह्य बसाइसराईंबाट स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने समस्याको यथोचित सम्बोधन गरिनेछ,
- किशोरकिशोरी यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य, परिवार नियोजन, सुरक्षित मातृत्व, सुरक्षित गर्भपतन लगायतका सेवालाई अधिकारमुखी कार्यक्रमको रुपमा विकास गर्ने,
- जनसाङ्ख्यिक लाभांश सदुपयोग गर्न ज्ञान र सीपमा आधारित रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने,
- जनसङ्ख्या तथा बसाईसराई सम्वन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापनलाई गुणस्तरीय तथा प्रविधिमैत्री बनाइ अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण, प्रक्षेपण, विश्लेषण गरी जनसङ्ख्या सूचनालाई व्यवस्थित गर्ने,
- जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने,
- ग्रामीण क्षेत्रमा शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार विस्तार गरी आन्तरिक बसाईं-सराईलाई कम गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण

(रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३७० स्वास्थ्य मन्त्रालय	३४७४६०९	४९४२२१	०	३९६८८३०	३७५२५७८	५३३७५९	०	४२८६३३६	४०५२७८४	५७६४५९	०	४६२९२४३
३७००० स्वास्थ्य मन्त्रालय	६९४७२२	२३०७००	०	९२५४२२	७५०३००	२४९१५६	०	९९९४५६	८१०३२४	२६९०८८	०	१०७९४१२
३७०००११ स्वास्थ्य मन्त्रालय	५९८५६३	२२००००	०	८१८५६३	६४६४४८	२३७६००	०	८८४०४८	६९८१६४	२५६६०८	०	९५४७७२
३७०००१२ आयुर्वेद औषधी उत्पादन केन्द्र	३६१५९	१०७००	०	४६८५९	३९०५२	११५५६	०	५०६०८	४२१७६	१२४८०	०	५४६५६
३७०००१०१ स्वास्थ्य मन्त्रालय-संघ विशेष अनुदान	६००००	०	०	६००००	६४८००	०	०	६४८००	६९९८४	०	०	६९९८४
३७००१ स्वास्थ्य निर्देशनालय	१४०५४८३	८४३३२	०	१४८९८१५	१५१७९२२	९१०७९	०	१६०९०००	१६३९३५५	९८३६५	०	१७३७७२०
३७००१०११ स्वास्थ्य निर्देशनालाय	५०९४०	१०००	०	५१९४०	५५०१५	१०८०	०	५६०९५	५९४१६	११६६	०	६०५८३
३७००१०१२ अस्पताल	७७४५०४	४८८००	०	८२३३०४	८३६४६४	५२७०४	०	८८९१६८	९०३३८१	५६९२०	०	९६०३०२
३७००१०१३ जनस्वास्थ्य कार्यालयहरु	३९०६९४	२५५६७	०	४१६२६१	४२१९५०	२७६१२	०	४४९५६२	४५५७०५	२९८२१	०	४८५५२७
३७००१०१४ आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र	१८९३४५	८९६५	०	१९८३१०	२०४४९३	९६८२	०	२१४१७५	२२०८५२	१०४५७	०	२३१३०९
३७००२ स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	३५९६२	४३७	०	३६३९९	३८८३९	४७२	०	३९३११	४१९४६	५१०	०	४२४५६
३७००२०११ स्वास्थ्य तालिम	३५९६२	४३७	०	३६३९९	३८८३९	४७२	०	३९३११	४१९४६	५१०	०	४२४५६

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
केन्द्र												
३७००३ स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्र	१०७७६१	११८५६७	०	२२६३२८	११६३८२	१२८०५२	०	२४४४३४	१२५६९२	१३८२९७	०	२६३९८९
३७००३०११ स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्र	१०७७६१	११८५६७	०	२२६३२८	११६३८२	१२८०५२	०	२४४४३४	१२५६९२	१३८२९७	०	२६३९८९
३७००४ जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	४८८११	६२००	०	५५०११	५२७१६	६६९६	०	५९४१२	५६९३३	७२३२	०	६४१६५
३७००४०११ जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	४८८११	६२००	०	५५०११	५२७१६	६६९६	०	५९४१२	५६९३३	७२३२	०	६४१६५
३७००५ स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	३१७३६१	३४३९४	०	३५१७५५	३४२७५०	३७१४६	०	३७९८९५	३७०१७०	४०११७	०	४१०२८७
३७००५०११ प्रतिष्ठान	३१७३६१	३४३९४	०	३५१७५५	३४२७५०	३७१४६	०	३७९८९५	३७०१७०	४०११७	०	४१०२८७
३७०९१ संघ सशर्त अनुदान	८६४५०९	१९५९१	०	८८४१००	९३३६७०	२११५८	०	९५४८२८	१००८३६३	२२८५१	०	१०३१२१४
३७०९११२० क्षयरोग नियन्त्रण(संघ शसर्त अनुदान)	२१२०९	३१९१	०	२४४००	२२९०६	३४४६	०	२६३५२	२४७३८	३७२२	०	२८४६०
३७०९११२१ उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	४९२००	०	०	४९२००	५३१३६	०	०	५३१३६	५७३८७	०	०	५७३८७

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३७०९११२२ नर्सिङ तथा सामाजकि सुरक्षा सेवा कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	६३२००	०	०	६३२००	६८२५६	०	०	६८२५६	७३७१६	०	०	७३७१६
३७०९११२३ स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	३८०००	०	०	३८०००	४१०४०	०	०	४१०४०	४४३२३	०	०	४४३२३
३७०९११२४ अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	५४००	०	०	५४००	५८३२	०	०	५८३२	६२९९	०	०	६२९९
३७०९११२५ आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	३०७००	०	०	३०७००	३३१५६	०	०	३३१५६	३५८०८	०	०	३५८०८
३७०९११२६ महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	३६६००	०	०	३६६००	३९५२८	०	०	३९५२८	४२६९०	०	०	४२६९०
३७०९११२७ राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र(संघ शसर्त अनुदान)	८२००	०	०	८२००	८८५६	०	०	८८५६	९५६४	०	०	९५६४
३७०९११२८ परिवार कल्याण कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	४३५६००	१४००	०	४३७०००	४७०४४८	१५१२	०	४७१९६०	५०८०८४	१६३३	०	५०९७१७

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३७०९११२९ एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण(संघ शसर्त अनुदान)	१२२००	०	०	१२२००	१३१७६	०	०	१३१७६	१४२३०	०	०	१४२३०
३७०९११३० राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र(संघ शसर्त अनुदान)	४२००	०	०	४२००	४५३६	०	०	४५३६	४८९९	०	०	४८९९
३७०९११३४ स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	१६००००	१५०००	०	१७५०००	१७२८००	१६२००	०	१८९०००	१८६६२४	१७४९६	०	२०४१२०

१७. श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय

पृष्ठभुमिः

बागमती प्रदेश सरकारको मिति २०७८/०८/१५ को निर्णयानुसार श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। यस मन्त्रालयको मुख्य कामहरूमा प्रदेशस्तरको यातायात सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, अध्ययन अनुसन्धान र नियमन, प्रदेशभित्रको सवारी दर्ता र नवीकरण तथा सवारीचालक अनुमति र नवीकरण सम्बन्धी कार्य, सवारी तथा सवारीचालक अनुमतिपत्र व्यवस्थापनका लागि विद्युतीय प्रणालीको विकास एवं यातायात क्षेत्रको समग्र सुधारका लागि अध्ययन, अनुसन्धान, कार्यान्वयन तथा नियमन, श्रम तथा रोजगार प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, योजना, कार्यक्रम तथा मापदण्ड तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र नियमन एवम् स्थानीय सरकारसँग समन्वय, श्रमिकको सामाजिक सुरक्षा तथा ट्रेड युनियन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन, श्रम बजार सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान र श्रमशक्ति योजना, रोजगार प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, औद्योगिक विवाद समाधान, श्रम सम्बन्धमा सुधार र न्यायिक निरूपण, कार्यस्थल सुरक्षा, कारखाना निरीक्षण तथा नियमन लगायतका कामहरू गर्न यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो।

सोचः

- "बागमती प्रदेश समृद्धिको आधारः सुरक्षित र भरपर्दो यातायात, सीप र श्रमको समुचित उपयोगबाट उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्दै सिर्जित रोजगार"

उद्देश्य:

(क) श्रम तथा रोजगार

- श्रम बजारको बेरोजगारी तथा अर्ध बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्न स्वदेशमै रोजगारीका अवसरहरू सृजना गर्नु,
- व्यवसायिक सीपमूलक तालिमका अवसरहरू वृद्धि गर्दै प्रतिस्पर्धी श्रमशक्तिको विकास गर्नु,
- वैदेशिक रोजगारीलाई बढी उत्पादक, सुरक्षित र व्यवस्थित गर्न सङ्घीय सरकारसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्नु,
- श्रमिकको अधिकारको रक्षा तथा श्रम प्रशासनको सुदृढीकरण।

(ख) यातायात

- सार्वजनिक तथा निजी सवारी साधनहरूको अभिलेख व्यवस्थापन र सवारी सम्बन्धी सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्दै सेवाग्राही मैत्री बनाउने,
- सार्वजनिक यातायातका विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली लागू गर्नुका साथै सवारी कर तथा दस्तुर अनलाइन प्रणालीमा भुक्तान गर्न सक्ने गरी प्रणाली विकास गर्ने,
- सवारी चालक अनुमतिपत्र परीक्षा, नवीकरण जस्ता कार्य प्रणालीलाई सुधार गर्दै छिटो छरितो रूपमा सेवा प्राप्त गर्ने गरी स्वचालित प्रणाली लागू गर्ने,
- यातायात क्षेत्रमा संलग्न जनशक्तिलाई क्षमता विकास र व्यवहार सुधार तालिम तथा पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने,
- वातावरणमैत्री सवारी साधनको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नु र विद्युतीय सवारी साधनको लागि विद्युतीय चार्जिङ स्टेसन सहितको रिफ्रेसिङ सेन्टर निर्माण गर्ने।

रणनीतिः

- श्रमिकको हक अधिकारको संरक्षण तथा असल श्रम सम्बन्ध स्थापनाका लागि कानुनी तथा आर्थिक आधार तयार गर्ने,
- निजी तथा सामुदायिक/सहकारी क्षेत्रको निम्ति लगानीमैत्री वातावरण सृजना गरी स्वदेशमै पर्याप्त र मर्यादित रोजगारी एवम् स्वरोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्ने,
- वैदेशिक रोजगारीलाई कम खर्चिलो, सुरक्षित र लाभप्रद बनाउने र आर्जित विप्रेषणलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्न आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- प्राविधिक शिक्षा, सीप तथा व्यवसायिक तालिमका माध्यमबाट प्रतिस्पर्धी, दक्ष एवम् उत्पादनशील श्रम शक्तिको उत्पादमा जोड दिने।
- यातायात व्यवस्थापन प्रणालीलाई व्यवस्थित पहुँच योग्य र प्रभावकारी बनाउने,
- सवारी साधन सम्बन्धी र सवारी चालक अनुमतिपत्र सम्बन्धी सेवा प्रवाहलाई स्वचालित प्रणालीमा रूपान्तरण गर्ने साथै सवारी कर तथा दस्तुर अनलाइन प्रणालीमा भुक्तान गर्न सक्ने गरी प्रणाली विकास गर्ने,

- सार्वजनिक सवारी भाडा भुक्तानी र सवारी कर तथा दस्तुर भुक्तानीमा E-Payment लागू गर्ने,
- सवारी चालक अनुमतिपत्रको लिखित तथा प्रयोगात्मक परीक्षा प्रणाली व्यवस्थित गर्न Trial Center Automation गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय	६५१७०३	२२२४६०	०	८७४१६३	७०३८३९	२४०२५७	०	९४४०९६	७६०१४६	२५९४७७	०	१०१९६२४
३७१०० श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय	६३७१०३	२२१३६०	०	८५८४६३	६८८०७१	२३९०६९	०	९२७१४०	७४३११७	२५८१९४	०	१००१३११
३७१०००११ श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय	३०९५०३	२००६८७	०	५१०१९०	३३४२६३	२१६७४२	०	५५१००५	३६१००४	२३४०८१	०	५९५०८६
३७१०००१२ यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू	३२७६००	२०६७३	०	३४८२७३	३५३८०८	२२३२७	०	३७६१३५	३८२११३	२४११३	०	४०६२२६
३७१९१ संघ सशर्त अनुदान	१४६००	११००	०	१५७००	१५७६८	११८८	०	१६९५६	१७०२९	१२८३	०	१८३१२
३७१९११२० रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	१४६००	११००	०	१५७००	१५७६८	११८८	०	१६९५६	१७०२९	१२८३	०	१८३१२

१८. प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

पृष्ठभूमिः

प्रदेशको समृद्धि एवम् सन्तुलित र दिगो विकासको कार्यलाई तीव्रता दिन अध्ययन र विश्लेषणका आधारमा प्रदेश सरकारको नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र त्यसको कार्यान्वयनमा सहजीकरण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी प्रदेश सरकारलाई सल्लाह र सहयोग प्रदान गर्ने विशिष्टिकृत निकायका रूपमा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग (गठन तथा कार्य सञ्चालन) आदेश, २०७५ बमोजिम प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गठन भएको हो। दीर्घकालीन सोच, तथ्यपरक नीति तथा योजना तर्जुमा, आयोजनाहरूको प्रभावकारितामा वृद्धि गर्नका लागि नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, नीतिगत अध्ययन अनुसन्धान र तहगत समन्वय मार्फत् प्रदेश सरकारलाई सहयोग गर्नु आयोगका प्रमुख कार्यहरू हुन्।

सोचः

- योजनावद्ध विकासको माध्यमबाट उपलब्ध स्रोत, साधन, अवसर र सम्भावनाहरूको अधिकतम उपयोग गरी बागमती प्रदेशको रुपान्तरण गर्दै आर्थिक समृद्धि र समतामूलक समाजको प्रदेशको निर्माण।

उद्देश्यहरूः

- प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- अध्ययन, अनुसन्धान र तथ्यमा आधारित योजना, नीति र कार्यक्रम तय गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने,
- आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाका लक्ष्यहरू हासिल गर्न अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने,
- तीन तहको सरकार, अन्तरप्रदेश, विकास साझेदार र संघ संस्थाहरूबिचको तहगत समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउने।

लक्ष्यः

- नीति र योजनाका हरेक श्रृङ्खलाहरू यथार्थपरक, अन्तर सम्बन्धित, व्यवहारिक भई लक्ष्य र प्रगति बिचमा सामञ्जस्यता कायम गरी सुशासन अभिवृद्धि गर्दै समृद्ध तथा समतामूलक प्रदेश निर्माण गर्ने।

रणनीतिः

- योजना आयोगलाई सबल तथा गतिशील बनाउने,
- भरपर्दो तथा अद्यावधिक तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने,
- अनुसन्धानका नतिजा तथा तथ्याङ्कमा आधारित रही योजना तथा नीति तर्जुमा र कार्यक्रम तय गर्ने प्रणाली स्थापित गर्ने,
- मन्त्रालयहरूमा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गर्ने।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
३९१ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	४००९८	३७२६	०	४३८२४	४३३०६	४०२४	०	४७३३०	४६७७०	४३४६	०	५१११६
३९१०० प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	४००९८	३७२६	०	४३८२४	४३३०६	४०२४	०	४७३३०	४६७७०	४३४६	०	५१११६
३९१०००११ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	४००९८	३७२६	०	४३८२४	४३३०६	४०२४	०	४७३३०	४६७७०	४३४६	०	५१११६

१९. अर्थ विविध

नियमित तथा आकस्मिक रुपमा सिर्जना हुने दायित्व व्यवस्थापनका लागि चालु, पुँजीगत, अनुदान इत्यादि शीर्षकमा अर्थ विविधमा विनियोजन गरिएको हुन्छ। प्रदेश निजामती सेवाबाट निवृत्त कर्मचारीहरूलाई निवृत्तभरण, उपदान, सञ्चित बिदाको रकम, मृत कर्मचारी सहायता, कर्मचारी सुविधा, औषधी उपचार, लगायत अन्य विविध सुविधा तथा कार्यका लागि आवश्यक विनियोजित रकम बजेट उपशीर्षक ६०२०००११ र ६०२०००१२ भित्र अलग अलग क्रियाकलापको रुपमा विनियोजन गरिन्छ। सोको खर्च गर्ने अख्तियारी प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयलाई हुन्छ। आर्थिक वर्षको प्रारम्भमा उपयुक्त रकमको अख्तियारी दिने र विनियोजित बजेटबाट अपुग भएमा कारण सहित प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट थप निकासा माग भएमा कोषको अवस्था हेरी आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले थप निकासा दिन सक्नेछ।

त्रिवर्षीय खर्च विवरण **(रु.हजारमा)**

बजेट उपशीर्षक	पहिलो वर्ष (२०८२/८३)				दोस्रो वर्ष (२०८३/८४)				तेस्रो वर्ष (२०८४/८५)			
	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
६०१ कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	४००००	०	०	४००००	४३२००	०	०	४३२००	४६६५६	०	०	४६६५६
६०१०० कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	४००००	०	०	४००००	४३२००	०	०	४३२००	४६६५६	०	०	४६६५६
६०१०००१५ कर्मचारी सुविधा	४००००	०	०	४००००	४३२००	०	०	४३२००	४६६५६	०	०	४६६५६

२०. निष्कर्षः

राष्ट्रिय सोह्रौं योजना तथा वागमती प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाले लिएका सोच, लक्ष्य र उद्देश्यलाई आत्मसात् गर्दै समन्यायिक आर्थिक समृद्धि र नागरिकको जीवनमा गुणात्मक सुधार गर्न एवं निरपेक्ष तथा बहुआयामिक गरिबीको अन्त्य गर्दै नागरिकको परिष्कृत एवम् मर्यादित जीवनयापनको वातावरण सिर्जना र सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्रदान गरी न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्नु निकै चुनौतिपूर्ण रहेको छ।

आगामी आर्थिक बर्ष २०८२/८३ को बजेट तर्जुमा गर्दा प्रदेशको आवधिक योजना, बार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७७ अनुसार प्रदेश आवधिक योजनाको रणनीतिक स्तम्भको आधारमा भएको बजेट विनियोजनको साराँश, प्राथमिकताक्रम अनुसार पहिलो प्राथमिकता र दोश्रो प्राथमिकतामा विनियोजित बजेटको साराँश, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट अनुसारको रकम विनियोजनको साराँश, दिगो विकास लक्ष्य अनुसार विभिन्न लक्ष्यहरुमा भएको रकम विनियोजनको सारांँश, र जलबायु परिवर्तन बजेट अनुसार भएको रकम विनियोजनको सारांँश प्रस्तुत गरिएको छ।

यस प्रदेशमा व्यवस्थित शहरीकरण, एकीकृत एवम् सुरक्षित बस्ती विकास, ग्रामीण पूर्वाधार विकास, स्वच्छ ऊर्जाको उपभोगमा वृद्धि र सूचना प्रविधिको विकास, कृषि र वनजन्य उत्पादनमा व्यावसायीकरण, उद्योग क्षेत्रको विस्तार र सेवा क्षेत्रको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु, स्वस्थ र शिक्षित नागरिक एवम् दक्ष मानव संशाधनको विकासद्वारा उत्पादनशील रोजगारीका अवसर अभिवृद्धि गरी जनसाङ्ख्यिक लाभको उपयोग गर्नु आवश्यक रहेको छ। प्रदेशको समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्न साधन-स्रोतको लागत अनुमान, वितरण र जनशक्ति एवम् संस्थागत प्रबन्ध, सार्वजनिक खर्चको कुशल, समन्यायिक र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी उच्च आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र प्रभावकारी वित्त अनुशासन कायम गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना कोशेढुंगा सावित हुने देखिन्छ।

तीनै तहका सरकार वीचको समन्वय, सहकार्य र सहभागितामा दिगो विकास, समृद्धि र सुशासनका क्षेत्रमा हुने प्रतिस्पर्धा भावना आफैंमा अवसरको रुपमा रहेको छ। प्रदेश सरकारवाट स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणबाट पुँजीगत खर्चबाट स्थानीय तहका विकासका क्रियाकलापमा सहयोग पुग्ने, खर्चको उचित परिचालनबाट विकास कार्यको गुणस्तर अभिवृद्धि भई सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुधार, स्थानीय अर्थतन्त्रको विकासबाट रोजगारी सिर्जना, आय-आर्जनमा बृद्धि भई गरीबी न्यूनीकरण एवम् राष्ट्रिय उत्पादनमा समेत बढोत्तरी भई समग्र जनताको जीवनस्तरमा सुधार आएको छ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची -१: जलवायु परिवर्तन बजेट अनुसारको व्यय अनुमान

आर्थिक वर्ष २०८२/८३				(रु.हजारमा)
निकाय	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२०२ प्रदेश व्यवस्थापिका	०	०	३०,०५,५५	३०,०५,५५
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	१०,७५,५५	१०,७५,५५
२१६ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	०	०	२,७१,५६	२,७१,५६
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	०	०	५३,८०,५८	५३,८०,५८
३०५ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	०	०	२१,९५,६१	२१,९५,६१
३०७ उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय	०	५,३६,४०	७२,६०,२२	७७,९६,६२
३१२ कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	८०,७५,५५	४१,२९,२२	१,४१,३८,०३	२,६३,४२,८०
३१३ खानेपानी, ऊर्जा तथा सिँचाई मन्त्रालय	१६,८४,००	४,१८,८८,९७	२,९२,९८,५८	७,२८,७१,५५
३१४ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०	०	६२,११,९६	६२,११,९६
३२५ संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय	०	२९,६३,५२	३,३८,०७,३४	३,६७,७०,८६
३२९ वन तथा वातावरण मन्त्रालय	३,९१,३७,६६	२,९८,१४	५,३२,००	३,९९,६७,८०
३३६ सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	०	०	२५,७८,२१	२५,७८,२१
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	०	१,७९,१४,६४	२३,०१,०४,४०	२४,८०,१९,०४
३४३ युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	०	०	१,१६,८०,३८	१,१६,८०,३८
३५० सामाजिक विकास मन्त्रालय	०	०	४,३५,९७,४५	४,३५,९७,४५
३७० स्वास्थ्य मन्त्रालय	०	१९,८३,१०	३,७७,०५,२०	३,९६,८८,३०
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय	०	५१,०१,९०	३६,३९,७३	८७,४१,६३

३९१ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	०	४,३८,२४	०	४,३८,२४
६०१ कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	०	०	४,००,००	४,००,००
६०२ अर्थ - विविध	०	०	३,११,५०,००	३,११,५०,००
८०१ स्थानीय तह	०	८,६५,८९,५८	०	८,६५,८९,५८
जम्मा खर्च	४,८८,९७,२१	१६,१८,४३,७१	४६,४०,३२,३५	६७,४७,७३,२७
संकेत	**जलवायु परिवर्तन बजेट**	**रकम**	**प्रतिशत**	
१	प्रत्यक्ष लाभ	४८८९७२१	७.२५	
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१६१८४३७१	२३.९८	
३	तटस्थ	४६४०३२३५	६८.७७	

अनुसूची -२: दिगो विकास लक्ष्य संकेतका आधारमा विनियोजित रकम

आर्थिक वर्ष २०८२/८३		(रु.हजारमा)	
दिगो विकास संकेत	दिगो विकास लक्ष्य	रकम	प्रतिशत
०	सांकेतीकरण नगरिएको	४१९५९२८३	६२.१८
१	गरिबीको अन्त्य	१८५८४९	०.२८
२	शून्य भोकमरी	७२७५०२	१.०८
३	स्वस्थ जीवन	१७५४२२४	२.६
४	गुणस्तरीय शिक्षा	२८५६८१	०.४२
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाइ सेवा	२८४००	०.०४
७	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	४४८३७४	०.६६
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	२८५९६१	०.४२
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	१०७८१४२	१.६
११	दिगो शहर र वस्तीहरू	१७६०१०१५	२६.०८
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	३३४०८६	०.५
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	५९४५०१	०.८८
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग	२२४८००	०.३३
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	१७६७६०९	२.६२
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	२०१९००	०.३
कुल जम्मा		६७,४७,७३,२७	१००

अनुसूची -३: लैंगिक उत्तरदायी बजेट अनुसारको व्यय अनुमान

आर्थिक वर्ष २०८२/८३				(रु.हजारमा)
निकाय	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२०२ प्रदेश व्यवस्थापिका	०	०	३००५५५	३००५५५
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	१०७५५५	१०७५५५
२१६ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	०	०	२७१५६	२७१५६
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१९९९००	०	३३८१५८	५३८०५८
३०५ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	०	०	२१९५६१	२१९५६१
३०७ उद्योग, वाणिज्य, भूमि तथा प्रशासन मन्त्रालय	०	५३६४०	७२६०२२	७७९६६२
३१२ कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	५१३८३३	३५५०९१	१७६५३५६	२६३४२८०
३१३ खानेपानी, ऊर्जा तथा सिँचाई मन्त्रालय	३०९६८५८	१६८७४२	४०२१५५५	७२८७१५५
३१४ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०	५९८६९६	२२५००	६२११९६
३२५ संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्रालय	०	२९६३५२	३३८०७३४	३६७७०८६
३२९ वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२९५१००	२०६७०७९	१६३४६०१	३९९६७८०
३३६ सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	०	०	२५७८२१	२५७८२१
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	९०३७९५	१९३६४६९	२१९६१६४०	२४८०१९०४
३४३ युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	०	११६८०३८	०	११६८०३८
३५० सामाजिक विकास मन्त्रालय	३७५२९६०	४७६५०४	१३०२८१	४३५९७४५
३७० स्वास्थ्य मन्त्रालय	२३३०२२५	१०१३६६३	६२४९४२	३९६८८३०
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात मन्त्रालय	०	५२५८९०	३४८२७३	८७४१६३
३९१ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	०	४३८२४	०	४३८२४
६०१ कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	०	०	४००००	४००००
६०२ अर्थ - विविध	०	०	३११५०००	३११५०००
८०१ स्थानीय तह	८६५८९५८	०	०	८६५८९५८
जम्मा खर्च	१९,७५,१६,२९	८,७०,३९,८८	३९,०२,१७,१०	६७,४७,७३,२७

संकेत	लैंगिक उत्तरदायी बजेट	रकम	प्रतिशत	
१	प्रत्यक्ष लाभ	१९७५१६२९	२९.२७	
२	अप्रत्यक्ष लाभ	८७०३९८८	१२.९	
३	तटस्थ	३९०२१७१०	५७.८३	